

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΕΤΟΣ Η'

ΑΡ.95-96

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΤΕΥΧΟΣ ΑΦΙΕΡΩΜΕΝΟΥ

ΤΑ ΠΕΝΗΝΤΑΧΡΟΝΑ ΤΟΥ ΠΑΓΚΥΠΡΙΟΥ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΚΥΠΡΟΥ ΧΡΥΣΑΝΘΗ : Ύμνος του Παγκυπρίου Γυμνασίου (ποίημα)

ΓΙΑΓΚΟΥ ΜΙΧΑΗΛΙΔΗ : Ύμνος του Παγκυπρίου Γυμνασίου (μουσική)

Κ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΙ : Το πρώτον έτος της λειτουργίας του Παγκυπρίου Γυμνασίου, το πρώτον πρόγραμμα και οι πρώτοι του ένεργειαί. 1893-94. (μελέτη)

Θ. Α. ΣΩΦΟΚΛΕΟΥΣ : Το σχολείο μας και η παράδοσή του (μελέτη)

ΚΥΠΡΟΥ ΧΡΥΣΑΝΘΗ : Το κλασσικό Γυμνάσιο και οι θετικές έπιστημες (μελέτη)

ΑΝΤΡΕΑ ΜΙΑΤ, ΠΑΥΛΙΔΗ : Η συμβολή του Παγκυπρίου στη δημιουργία δασκάλων (μελέτη)

ΧΑΡΑΛ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ : «Ο τηλαυγής φάρος της Κύπρου και της 'Ανατολής» (μελέτη)

ΜΙΑΣ ΑΠΟΦΟΙΤΟΥ ΤΟΥ ΠΑΓΚ. ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ : Το Παγκύπριο Γυμνάσιο και η γυναικεία μόρφωση (μελέτη)

ΚΩΣΤΑ ΠΡΟΥΣΗ : Το Παγκύπριο Γυμνάσιο και η Κυπριακή ανάπτυξη (μελέτη)

Τα πενήνταχρονα του Παγκυπρίου Γυμνασίου : Α' Η γιορτή. Β' Σοφοκλέους «Αίας» (περιγραφή)

ΚΥΠΡΟΣ

ΜΑΗΣ - ΙΟΥΝΗΣ 1943

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΔΙΜΗΝΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΜΕΛΕΤΗΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΣ

Έτησία συνδρομή για τό έσωτερικό 5 σελίνια

» » » » έξωτερικό 6 »

Κάθε τεύχος 1 σελίνι.

Διευθυντής: **ΝΙΚΟΣ Ι. ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΣ,**

Κερόνια

Τυπογραφέο: «ΝΕΟΣ Κόσμος» Θωμά Γ. Κυριακίδη

ΛΕΥΚΟΣΙΑ - ΚΥΠΡΟΣ

Τό ποσό από την πώληση του τεύχους αυτού των «Κυπριακῶν Γραμμάτων» θά δοθεῖ στό Ταμεῖο Πεντηκονταετηρίδος Παγκυπρίου Γυμνασίου. Γι αυτό, και γιατί εἶναι μεγαλύτερο τό τεύχος τοῦτο, ἡ τιμή του εἶναι 2 σελίνια. Τά ἐπόμενα τεύχη θά εἶναι πρὸς 1 σελίνι.

Ἡ πολλή και ειδική ὕλη τοῦ τεύχους αὐτοῦ μᾶς ἀναγκάζει ν' ἀφήσουμε για τό ἐπόμενο και ὕλην ἐπικαιρη: εἰδήσεις, νέα βιβλία, ἀλληλογραφία, κ.λ.π.

Τά «Κυπριακά Γράμματα» θά πουλιένται πιά ἀπό τό «Γενικό Πρακτορεῖο Τύπου» τῶν κ.κ. Χ. Πούλια και Π. Κόνιαρη.

Κυπριακὰ Γράμματα

ΕΤΟΣ Η'
ΑΡ. 95-96

ΛΕΥΚΟΣΙΑ (ΚΥΠΡΟΣ)

ΜΑΗΣ
ΙΟΥΝΗΣ

1943

ΥΜΝΟΣ

ΤΟΥ

ΠΑΓΚΥΠΡΙΟΥ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Λάτρες πιστοὶ μιᾶς κλασσικῆς Ἑλλάδας,
ἀρκαδικοὶ βλαστοί, βαθιὰ κρατοῦμε
στὰ στήθια μας τῆς ἀθηναίας λαμπάδας
τὴν ἅγια φλόγα καὶ μ' ἐτούτη ζοῦμε.

Δὲ σβύνουν τὴ φωτιά μας οἱ αἰῶνες,
γιατὶ θεὰ ἢ Ἑλλάδα μᾶς γεμίζει,
τοῦ Κολωνοῦ μᾶς σκέπουν οἱ ἑλαιῶνες
κι' ὁ Παρθενῶνας ἄστρο μᾶς φωτίζει.

Λάτρες πιστοὶ μιᾶς κλασσικῆς Ἑλλάδας,
ἀρκαδικοὶ βλαστοί, βαθιὰ κρατοῦμε
στὰ στήθια μας τῆς ἀθηναίας λαμπάδας
τὴν ἅγια φλόγα καὶ μ' ἐτούτη ζοῦμε.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΥΜΝΟΣ ΤΟΥ ΠΑΓΚΥΠΡΙΟΥ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Στίχοι: Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗ
Μουσική: Γ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗ

Maestoso

Λά-τρεις πι-στοί μί-ας κλασσι-κής Έλ- λά-δας, άρ-κα-δι-
Λά-τρεις πι-στοί μί-ας κλασσι-κής Έλ- λά-δας, άρ-κα-δι-

p *c r e s c e n d o*
κοί βλα-στοί, βα-θειά κρα- του - με στα στή-θεια - μας τής ά-θη-ναί-ας λα- μπά - δας την ά - για
κοί βλα-στοί, βα-θειά κρα. του - με στα στή-θεια μας τής ά-θη-ναί-ας λα - μπά - δας την ά-για

c r e s c e n
p

καί με τού - - - τη ζού - με. Fine. *mf*

φλό - γα καί με τού - τη ζού - με Δε -

φλό - γα καί με τού - τη ζού - με.

mf *mf*

δο

σβύ - νουν τη φω - τιά μας οι αι - ώ - νες. Για - τι Θε - α - ή 'Ελ -

Δε σβύ - νουν τη φω - τιά μας οι αι - ώ - νες. Για - τι Θε - α - ή 'Ελ -

mf

dim *c r e*

s c e n d o

λά - δα μᾶς γε - μι - ζει τοῦ Κο - λω νοῦ μᾶς σκέ - πουνοί ἐ - λαι -

λά - δα μᾶς γε - μι ζει τοῦ Κο - λω - νοῦ μᾶς σκέ - πουνοί ἐ - λαι -

s c e n d o

ῶ - νες κί - ὁ Παρθε - νῶ - νας ἄ - στρο μᾶς φω - τί - ζει.

ῶ - νες κί - ὁ Παρθε - νῶ - νας ἄ - στρο μᾶς φω - τί - ζει.

D.C. al Fine.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΟΥ Η' ΤΟΜΟΥ

ΠΟΙΗΜΑΤΑ

ΠΡΟΤΟΤΥΠΑ

Ἀλιθέρη Γλαύκου: Ἑλλάδα 153, Rue Capore 187, Πρωτὴ λειτουργία, Παραλληλισμοὶ 188, Προορισμὸς τοπίου, Ὑποφαντασία 189.

Ἀνώνυμον: Στὸν Παλαμᾶ 169.

Γεωργιάδου Ἀντιγόνης: Παλιῆς ἀναμνήσεις 65.

† **Ζαχαριάδης, Τάκης Σ.:** Στὸν τάφο τῆς μητέρας 55, Οἱ λογισμοὶ τῆς μοναξιάς 56.

Ἰακωβίδης, Ε.Κ.: Ταράζει τὴν ψυχὴ μου... 99.

Ἰντιάνου Ἀντ.: Βαρκαρόλα 140.

Κρασιδιώτης Νίκου: Οἱ νεκροὶ ἐρήμου 43, Τὰ μάτια σου, Σπίτια σφαλιστὰ 97, Πέρασανε οἱ γαλάζιες μέρες 117, Ἀπόψε πάλι ἀναπολῶ 166.

Διασιδῆ Παύλου: Ἡ πίστις μου 48, Ποῦ νὰ καταστήσουμεν 140, Στὴν χοροῦν μου 141.

Δυμπουρίδης Δούσης: Σ' ἕνα νέο Ὀρφέα 57, De profundis 91, Ὑμνος στὴ νέα γενιά 145.

Μάγνη Πέτρου: Δύση 197.

Μόντης Κώστα: Κέντημα 65, Νυχτερινό, Θὰ σοῦ γράψω ἕνα τραγούδι 144.

Παντούρης Δευτέρης: Στερνὴ φορὰ, Κάποτε 66.

Ρασιώτης Φολβου: Ὄρες ποῦ σέ ποθῶ 68, Ἀπαντοχὴ 207, Ἐωθινὸ 208.

Σαββίδης Γιώργου: Κάλεσμα γιορτινὸ, Δώσου 206.

Τσίρκας Στρατῆ: Ἐλεγχος 151, Νεκρὰ θάλασσα, Προτελευταῖος χαιρετισμὸς 152.

Χριστοδουλίδης Γ.: Ἡ προσευχὴ τοῦ μεθυσμένου 67, Πάντα ὀλάσπη ὦ μυγαλιὰ 68.

Χρυσάνθη Κύπρου: Ὑμνος τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου 3, Ὑμνος 79, Ὄδη στὶς Ἑλληνικὲς Ταξιαρχίες 81.

ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΙΣ

Ἰνδικὴ προσευχὴ (μετάφρ. Δ. Κληριδῆ) 175.

Keats John: Ὄδη σ' ἕνα ἀηδόνι (μετάφρ. Κ. Χρυσάνθη) 132.

ΚΡΙΤΙΚΗ

Κρασιδιώτης Νίκου: Τ' Ἀνθία «Τὰ σφυρίγματα τοῦ ἐρημίτη» 108.

Προση Κώστα: Θ. Πιερίδης «Ἐρωτικὴ ἱστορία» καὶ «Τραγούδια τῆς ἐλπίδας» 216, Κ. Ν. Ἀκαθιῶτης «Ἐγεροτήρια» 217.

Σπυριδάκης Κ.: Jablonski «Gedichte des Kavaphis aus den Neugriechischen ubersetzt» 73.

ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

ΠΡΟΤΟΤΥΠΑ

Βραχίμης, Ν.Σ.: Τὸ τέλος 118, 170.

Κρασιδιώτης Νίκου: Ἀνοιξιὰτικὴ βροχὴ 58.

Λέου Μίμης: Μιὰ νύχτα 208.

Ρουσιῶτης Μαρτίνας: Τὸ καθρεφτάκι 83, Ὁ λεγόμενος 190.

Σιγανῶτης Μανώλης: Ἀπ' Ὀχτώβρη σ' Ὀχτώβρη 167.

ΚΡΙΤΙΚΗ

Προση Κώστα: Νέστ. Παπαδοπούλου «Ἡ μνηστὴ, ἡ μάγισσα, ὁ Παπαμηνᾶς κ.ἄ.» 216.

ΔΡΑΜΑ

ΚΡΙΤΙΚΗ

Κρασιδιώτης Νίκου: Φ. Χατζησωτηρίου «Ἀνθρωποὶ ποῦ δὲ φταίξανε» 218.

Προυσή Κώστα : Κ. Χαράκη
«Ὁ Κατήφορος» 215.

ΜΕΛΕΤΗ

ΠΡΟΤΟΤΥΠΕΣ

Ἀλιθέρη Γλαύκου : Κληρονομικά II 44.

Ἀνθία Τεύκρου : Τέχνη καὶ Πόλεμος 141.

Μιᾶς Ἀποφοίτου τοῦ Παγκ. Γυμνασίου : Τὸ Παγκύπριον Γυμνάσιο καὶ ἡ γυναικεία μόρφωση 32.

Γιαννίδη Δευτέρη : Πέντε τραγούδια τοῦ Χρυσάνθη 124.

Κονομή, Ν. Χ. : Κυπριακὸν Χειρόγραφον 70, 108.

Δεβέντη Π. : Ἀπὸ τὴν «Κυπριακὴν λαογραφίαν» 211.

Δίβα Χρ. : Ὁ Μάρτιος 202.

Παναρέτου Α. : Γεωργικὰ λαογραφικὰ σημεῖώματα, 49, 100.

Παπαδοπούλου Χαράλ. : «Ὁ τηλαυγὴς φάρος τῆς Κύπρου καὶ τῆς Ἀνατολῆς» 29.

Παυλίδη, Ἀντρ. Μιλτ. : Ἡ συμβολὴ τοῦ Παγκυπρίου στὴ δημιουργίαν δασκάλων 27.

Πηλαβάκη Κ. : Τάξης Ξ. Ζαχαριάδης 55.

Προυσή Κώστα : Τὸ Παγκύπριον Γυμνάσιο καὶ ἡ κυπριακὴ ἀνάπτυξις 34.

Σοφοκλέους, Θ. Α. : Τὸ σχολεῖο μᾶς καὶ ἡ παράδοσις 19. Ἡ διαλεκτικὴ καὶ οἱ συνέπειές τῆς 92, 134. Δυὸ μαθητικὰ περιοδικὰ 180.

Σπυριδάκη Κ. : Τὸ πρῶτον ἔτος τῆς λειτουργίας τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου, τὸ πρῶτον πρόγραμμα καὶ αἱ πρῶται του ἐνεργεῖαι (1893—94) 7, Τὸ δρᾶμα ἐν

τῇ ἀρχαίᾳ Κύπρῳ 155.

Χρυσάνθη Κύπρου : Τὸ κλασσικὸν Γυμνάσιον καὶ οἱ θετικὲς ἐπιστῆμες 25, Ἱατρικὴ ποίησις στὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα 198.

ΚΡΙΤΙΚΗ

Κρανιδιώτη Νίκου : Παγκυπρίου Γυμνασίου «Φιλολογικὸν Μνημόσυνον τοῦ ποιητοῦ Κωστή Παλαμᾶ» 71.

Προυσή Κώστα : Τ. Μαλάνου «Ἀπαντα τ. Β'» 111, C. Mackenzie «Wind of freedom» 112, D. C. C. Lampros «Greece in peace and war» 113, «Κυπριακαὶ Σπουδαὶ τομ. Στ.» 179.

ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ

Προυσή Κώστα : Ὅργανον ἔτος 69, Νεοελληνικὰ ζητήματα 106, Πνευματικὴ ἀδράνεια 146, Φιλολογικὸς ἀπολογισμὸς 1943 177, «Θεατρικὸς δρασμοὸς» 214.

ΔΙΑΦΟΡΑ

Ἀκάμα Ἄπη : Παραβολὲς 98, 176.

Μιχαηλίδη Γιάγκου : Ὕμνος τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου (μουσικὴ) 4.

Πετρώνδα Χρ. : Ἐπιστολὴ 168.

Σοφοκλέους, Θ. Α. : Ἡ νεοελληνικὴ λογοτεχνία 107.

Τὰ πενηντάρηρα τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου 38.

Μιά σημαντικὴ δωρεὰ 146.

Εἰδήσεις 113, 183, 218.

Τύπος 75, 147, 183.

Ἀλληλογραφία 74, 147, 182, 219.

Νέα βιβλία 75, 113, 147, 182, 186.

Ὑπεύθυνος ἰδιοκτητῆς Ν. Ι. Κρανιδιώτης—Κερύνεια.

Τύποις : «Νέος Κόσμος» Θωμᾶ Γ. Κυριακίδη—Λευκωσία.

ΤΟ ΠΡΩΤΟΝ ΕΤΟΣ ΤΗΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ
 ΤΟΥ ΠΑΓΚΥΠΡΙΟΥ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ, ΤΟ ΠΡΩΤΟΝ
 ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΚΑΙ ΑΙ ΠΡΩΤΑΙ ΤΟΥ ΕΝΕΡΓΕΙΑΙ
 1893-94

Τὸ Παγκύπριον Γυμνάσιον ἰδρυθὲν μετὰ πολυετείς σκέψεις καὶ μόχθους δι' ἀποφάσεως εἰδικῆς δεκαοκταμελοῦς συνελεύσεως συγκληθείσης τὴν 16. Μαΐου 1893 ἐν τῇ Ἀρχιεπισκοπῇ Κύπρου κατὰ πρόσκλησιν τοῦ τότε Ἀρχιεπισκόπου ἀοιδίμου Σωφρονίου ἤρχισε νὰ λειτουργῇ ἀπὸ τοῦ Ὀκτωβρίου τοῦ σχολικοῦ ἔτους 1893-94, συμπληρωθεῖσων ἐντός τοῦ βραχέος χρονικοῦ διαστήματος τοῦ θέρους τῶν σχετικῶν διατυπώσεων ἀναφορικῶς πρὸς τὸ διδακτικὸν προσωπικὸν καὶ τὰ οἰκονομικὰ ζητήματα αὐτοῦ. Ἡ πρώτη συσταθεῖσα ὑπὸ τῆς εἰδικῆς συνελεύσεως ἐπιτροπεῖα ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Σωφρονίου ἀπαρτιζομένη ἐκ τῶν ἀοιδίμων Ἀ. Θεοδότου, Ἀ. Λιασίδου, Ἀ. Κυριακίδου, Ἰ. Οἰκονομίδου, Χ. Σεβέρη, Κ. Λυσανδρίδου, Μ. Λουκαΐδου καὶ Π. Κωνσταντινίδου ἐπέδειξεν ἱκανοποιητικὴν δραστηριότητα λύσασα πάντα τὰ ἐμπόδια τὰ προβληθέντα εἰς τὴν ἴδρυσιν τοῦ σχολείου τούτου, τὰ ὁποῖα ἦσαν ὄχι μόνον οἰκονομικῆς φύσεως καὶ διδακτικοῦ προσωπικοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐσωτερικῆς φύσεως, ὑπαρχόντων τῶν ἀντιφρονούντων καὶ ἀντιδρώντων εἰς τὴν ἀνάγκην τῆς ἰδρύσεως πλήρους καὶ ἰσοτίμου πρὸς τὰ ἐν Ἑλλάδι Γυμνάσια σχολείου. Ζωηρὰ ὑπῆρξεν ἡ συζήτησις μετὰ τὸ δύο ἀξιολόγων ἐφημερίδων τοῦ τόπου κατὰ τὴν τότε ἐποχὴν, τοῦ «Εὐαγόρου» τασσομένου ὑπὲρ τῆς ἰδέας ἰδρύσεως τοῦ Γυμνασίου καὶ τῆς «Φωνῆς τῆς Κύπρου» τασσομένης κατ' αὐτῆς.

Ὅπως δὴ ποτε αἱ δυσχέρειαι ἤρθησαν καὶ ἡ ἀπόφασις περὶ ἰδρύσεως πλήρους Γυμνασίου ἐπραγματοποιήθη, παρασχόντος τοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου Ἀθηνῶν «Παρνασός» καὶ δὴ τοῦ προέδρου αὐτοῦ ἀειμνήστου καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ν. Πολίτου μεγίστην ἐξυπηρέτησιν τοῦ ὄλου ἔργου. Ἡ σχολικὴ ἐπιτροπεῖα ἐκονόνισε τὰ οἰκονομικὰ ζητήματα ἐξετάσασα τὴν 26. Σεπτεμβρίου τὰς αἰτήσεις τῶν αἰτουμένων ἐγγραφῆν καὶ καθορίσασα τὰ εἰσπρακτὰ εἰσιτήρια. Κατενεμήθησαν εἰς 97 μαθητὰς τῶν 4 τάξεων τοῦ Γυμνασίου £ 206, ὧν £ 12 ἦσαν πληρωτέαι ὑπὸ τοῦ μαθητοῦ Εὐ. Δραγομάνου. Οἱ ἀπορώτεροι μαθηταὶ ἐπεφορτίσθησαν διὰ καταβολῆς μόνον 10/- ἕκαστος. Ἡ ἰδρυτικὴ συνέλευσις ἐν τούτοις εἶχε προβλέψει μόνον £ 100 ὡς πληρωτέας ὑπὸ τῶν μαθητῶν. Μετὰ τὸν διακανονισμόν τοῦτον ἐγένετο σκέψις περὶ ἀναγνώρισεως τοῦ σχολείου ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως ὡς ἰσοτίμου πρὸς τὰ ἐν Ἑλλάδι Γυμνάσια. Διὰ νὰ ἐπιτευχθῇ ὁμως ἡ τοιαύτη ἀναγνώρισις παρίστατο ἀνάγκη συντάξεως

καὶ ἀποστολῆς τοῦ προγράμματος τοῦ σχολείου εἰς τὸ Ἑλληνικὸν Ὑπουργεῖον Παιδείας, καὶ τὸ ὁποῖον θὰ ἦτο ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἑλληνικῶν προτύπων. Εἰς τὴν σύνταξιν αὐτοῦ καὶ τὴν ἐν γένει ὀργανωσιν τοῦ σχολείου κατηνάλωσεν ὁ τότε γυμνασιάρχης καὶ οἱ καθηγηταὶ αὐτοῦ ὀλόκληρον τὸν μῆνα Μάϊον, τῆς ἐνάρξεως λειτουργίας τοῦ ἐκπαιδευτηρίου γενομένης τὴν 20. Σεπτεμβρίου 1893 (βλ. Σ. Σπυριδάκιν ἐν Α' Ἐπετηρίδι Συλλόγου Τελιοφοίτων Παγκυπρίου Γυμνασίου, 1917 σ. 66). Τὴν 6. Νοεμβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους ὑπέβαλλεν ὁ γυμνασιάρχης Ι. Δέλλιος δι' ἔκτενοῦς ἐπιστολῆς πρὸς τὴν σχολικὴν ἐφορείαν τὸ πρόγραμμα τῆς διδασκείας κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος ὕλης κατὰ τάξεις ὡς καὶ τὸ ὠρολόγιον τοῦ προγράμματος πρὸς τελικὴν ἔγκρισιν.

Ἐκ τοῦ προγράμματος τούτου φαίνεται ὅτι τὸ Γυμνάσιον θὰ ἐστηρίζετο ἐπὶ τοῦ τριταξίου Ἑλληνικοῦ Σχολείου διοικουμένου ὑπὸ ἀνεξαρτήτου ὑπὸ τὴν προεδρείαν ὡσαύτως τοῦ Ἀρχιεπισκόπου ἐπιτροπείας καὶ θὰ περιελάμβανε μετ' αὐτοῦ 7ετῆ κύκλον μορφώσεως, τῶν 4 τάξεων ἀπαρτιζουσῶν τὸ Γυμνάσιον, συμφῶνως πρὸς τὰ ἐν Ἑλλάδι. Αἱ δύο κατώτεραι γυμνασιακαὶ τάξεις τοῦ 4ετοῦς κύκλου Γυμνασίου διετέλουν ὑπὸ τὸν ἔλεγχον τῆς ἐπιτροπείας τοῦ Ἑλληνικοῦ Σχολείου, ἀλλ' ἐξεχωρήθησαν δυνάμει κοινῆς συμφωνίας τῶν δύο ἐπιτροπειῶν εἰς τὴν ἐπιτροπείαν τοῦ Γυμνασίου (βλ. Πρακτικὰ 16 Σεπτεμβρίου, 18 Νοεμβρίου 1893 καὶ 12 Ἰανουαρίου 1894). Ἡ συμφωνία ἀφεώρα τὴν οἰκονομικὴν καὶ τὴν διοικητικὴν ἄποψιν. Οὕτω ἀνετέθη ἡ διεύθυνσις πασῶν τῶν τάξεων τοῦ Γυμνασίου καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ Σχολείου εἰς τὸν αὐτὸν γυμνασιάρχην Ἰ. Δέλλιον, εἰς ὃν προσέτι ἀνετέθη καὶ ἡ ἐποπτεία τῶν κατωτέρων σχολείων τῆς Λευκωσίας. Τὰ μαθήματα τῶν τάξεων τοῦ Γυμνασίου καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ Σχολείου ἀνετέθησαν εἰς τοὺς νέους ἐξ Ἑλλάδος ἀφικομένους καθηγητὰς Λ. Παπαπαύλου, Ν. Καταλάνου καὶ Σ. Σπυριδάκιν, ὡσαύτως δὲ εἰς τοὺς καὶ πρότερον ὑπάρχοντας Ε. Κωνσταντινίδην καὶ Γ. Κάλβαριν, πρὸς δὲ εἰς τοὺς διδασκάλους Χ. Ἰωαννίδην, Μ. Τύμβιον καὶ Ἀ. Μαγλουζαρίδην. Αἱ ξένοι γλῶσσαι ἐδιδάσκοντο ὑπὸ τῶν διορισθέντων καθηγητῶν Β. Βέδοβα τῶν Ἀγγλικῶν καὶ Ἐ. Κιούν τῶν Γαλλικῶν. (βλ. Σ. Σπυριδάκιν ἐν Α' Ἐπετηρίδι Συλλόγου Τελιοφοίτων Παγκυπρίου Γυμνασίου σ. 65 κ. ἐ.)

Τὸ συνταχθὲν καὶ ὑποβληθὲν πρὸς ἔγκρισιν πρόγραμμα ἔχει ὡς κατωτέρω ἐκτίθεται. Ὡς δὲ ὁ γυμνασιάρχης ἐν τῇ ἐκθέσει του πρὸς τὴν σχολικὴν ἐπιτροπείαν ἐδήλωσε, πλήρης ἐφαρμογὴ τοῦ προγράμματος τούτου καθίστατο εἴς τινα μαθήματα ἀδύνατος ἕνεκα τοῦ ἀπαρασκεύου τῶν μαθητῶν νὰ ἐπιληφθῶσι τοιοῦτος προγράμματος συμφῶνως πρὸς τὰ ἐν Ἑλλάδι, τοῦ ὁποῖου ἡ πλήρης ἐφαρμογὴ θὰ ἀπῆται πάροδον περίπου διετίας. Τὰ μαθήματα ταῦτα ἦσαν ἴδια τὰ Λατινικά, τὰ Γαλλικά καὶ τὰ Ἀγγλικά, — ὧν ἡ διδασκαλία ἤρχιζε το πρῶτον ἀπὸ τοῦ ἔτους τούτου διὰ τοῦ ἀλφαβηταρίου εἰς πάσας τὰς τάξεις, — τὰ Μαθηματικά καὶ ἡ Χημεία, ἡ τελευταία διὰ τὴν πλή-

ρη ἔλλειψιν χημικοῦ ἐργαστηρίου. Τῶν λοιπῶν μαθημάτων προεβλέπετο ἡ διδασκαλία κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον κανονικῆ.

Ἐν λεπτομερείαις τὸ πρόγραμμα τοῦ α' ἔτους τῆς ἰδρύσεως τοῦ σχολείου εἶχεν ὡς ἑξῆς:

ΤΑΞΙΣ Ζ' (Δ' ΓΥΜΝ.)

1. **Ἑλληνικά**: Ὀμήρου Ἰλιάδος Σ καὶ Τ. Θουκυδίδου ὁ ἐπιτάφιος τοῦ Περικλέους. Σοφοκλέους Αἴας. Εὐριπίδου Μῆδεια. Θεοκρίτου Εἰδύλλια κατ' ἐκλογὴν. Πλάτωνος Πρωταγόρας. Θεματογραφικαὶ ἀσκήσεις καὶ ἐκθέσεις. Ὁραὶ 11.
2. **Λατινικά**: Βεργιλίου Αἰνειάδος βιβλ. Β'. Ὀρατίου φῶσαι κατ' ἐκλογὴν. Κικέρωνος pro Ligario. Ἐπιτροχάδην ἀνάγνωσις τοῦ de bello gallico τοῦ Καίσαρος. Θεματογραφικαὶ ἀσκήσεις. Ὁραὶ 4.
3. **Μαθηματικά**: Γεωμετρίας ἢ Στερεομετρίας καὶ Ἀλγέβρας συμπλήρωσις (κατὰ τὸ ἐγχειρίδιον I. Χατζιδάκι). Ὁραὶ 4.
4. **Φυσικὴ Πειραματικὴ**: Ἡλεκτρομαγνητισμός. Ἀκουστικὴ καὶ Ὀπτικὴ. Ὁραὶ 2.
5. **Κοσμογραφία**: Κατὰ ἐγχειρίδιον Παπαγεωργίου. Ὁραὶ 2.
6. **Λογικὴ**: Κατὰ ἐγχειρίδιον Θ. Λιβαδά. Ὁραὶ 1.
7. **Ἱστορία**: Ἱστορία τοῦ μέσου αἰῶνος καὶ τῶν νεωτέρων χρόνων. Ὁραὶ 3.
8. **Γαλλικά**: Morceaux choisis. Version sur les deux langues. Syntaxe. Repetitions sur toutes les difficultés de la grammaire. Devoirs de style sur les divers genres. Ὁραὶ 3.
9. **Ἀγγλικά**: Reading from Shakespeare. Translation (Greek authors). Composition. Ὁραὶ 3.
10. **Γυμναστικὴ**: Ὁραὶ 2.

ΤΑΞΙΣ ΣΤ' (Γ' ΓΥΜΝ.)

1. **Ἑλληνικά**: Θουκυδίδου δημηγορίαι ἐκ τοῦ Β', ΣΤ' καὶ Ζ' βιβλίου. Ἡροδότου τὸ Θ' βιβλίον. Ὀδυσσεΐας I καὶ K. καὶ Ἰλιάδος Γ καὶ I. Πλάτωνος Ἀπολογία. Θεματογραφικαὶ ἀσκήσεις καὶ ἐκθέσεις. Ὁραὶ 11.
2. **Λατινικά**: Κικέρωνος in Catilinam I καὶ pro Archia poeta. Ὀβιδίου Μεταμορφώσεων βιβλ. Β'. Σαλλουστίου Conjuratio Catilinae. Συντακτικοῦ Λατινικοῦ περὶ ἐγκλίσεων. Θεματογραφικαὶ ἀσκήσεις. Ὁραὶ 3.
3. **Ἱερά**: Χριστιανικὴ Ἠθικὴ. Ὁραὶ 1.
4. **Μαθηματικά**: Συνέχεια Ἀλγέβρας μέχρι τῶν Λογαρίθμων. Γεωμετρίας ἢ Ἐπιπεδομετρίας. Ὁραὶ 4.
5. **Φυσικὴ Πειραματικὴ**: Περὶ βαρύτητος, περὶ ὑγρῶν καὶ ἀερίων καὶ περὶ θερμότητος. Ὁραὶ 2.
6. **Ἱστορία**: Ἱστορία τοῦ Μέσου αἰῶνος καὶ τῶν νεωτέρων χρόνων (ἐν συνδυασμῷ μετὰ τῆς Ζ' τάξεως). Ὁραὶ 3.

7. *Ψυχολογία* : Ἐμπειρική κατὰ τὸ ἐγχειρίδιον Δ. Ὀλυμπίου. ὦραι 2.

8. *Παιδαγωγικά* : Περί δημοτικοῦ σχολείου καὶ τῶν ἐν αὐτῷ διδασκομένων μαθημάτων. Γενικαὶ ἀρχαὶ τῆς διδασκαλίας. Περί τῆς πορείας ἢ μεθόδου τῆς διδασκαλίας. Περί παιδονομίας ἐν τῷ σχολείῳ, περί ἐιδικῶν τινῶν μέτρων πρὸς τήρησιν τάξεως κατὰ τὴν ὥραν τῆς διδασκαλίας. Ἰδίᾳ περί θρησκευτικοῦ μαθήματος, περί γλωσσικοῦ, περί γεωγραφίας, περί πατριδογραφίας καὶ φυσικῆς ἱστορίας, περί μαθηματικῶν, περί τῶν καλλιτεχνικῶν μαθημάτων καὶ τῆς μεθόδου τῆς διδασκαλίας αὐτῶν.

Σημ.—Τὸ μάθημα τοῦτο δὲν εἶναι ὑποχρεωτικόν, διδάσκονται δὲ αὐτὸ μόνον οἱ μέλλοντες δημοδιδάσκαλοι. ὦραι δὲ ἀναγράφονται ἐν τῷ προγράμματι εἰδικῶς.

9. *Γαλλικά* : Telemaque, Verbes classiques de Boileau. Version française et grecque. Petits devoirs de redaction. Recitation. ὦραι 3.

10. *Ἀγγλικά* : Translation (greek to english). Composition, analysis. Henry to the present time. Brief biographical sketches of english authors. ὦραι 3.

11. *Γυμναστική* : ὦραι 2.

ΤΑΞΙΣ Ε' (Β' ΓΥΜΝ.)

1. *Ἑλληνικά* : Θουκυδίδου ἐκ τοῦ Α' βιβλίου τὰ Κερκυραϊκὰ καὶ Ποτειδισιατικὰ Δημοσθένους ὁ περὶ τῶν ἐν Χερσονήσῳ πραγμάτων καὶ ὁ Γ' Φιλιππικός. Ἡροδότου τὸ Η' βιβλίον καὶ Ὀμήρου Ὀδυσσεΐας Α. Συντακτικὸν τὰ περὶ συνδέσεως τοῦ λόγου καὶ περὶ προθέσεων (κατὰ τὸ ἐγχειρίδιον Κατεβαίνη). Θεματογραφικαὶ ἀσκήσεις καὶ ἐκθέσεις. ὦραι 11.

2. *Λατινικά* : Γ. Ι. Καίσαρος de bello gallico βιβλίον Ι. Φαίδρου μῦθοι. Συντακτικὸν τὸ περὶ πτώσεων. Θεματογραφικαὶ ἀσκήσεις. ὦραι 3.

3. *Ἱερά* : Ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία. ὦραι 2.

4. *Μαθηματικά* : Συμπλήρωσις θεωρητικῆς ἀριθμητικῆς. Γεωμετρίας Α' καὶ Β' βιβλίον. Ἀλγέβρας τὰ δύο πρῶτα βιβλία. ὦραι 3.

5. *Φυσικὴ Ἱστορία* : Γεωλογία καὶ Ὀρυκτολογία. ὦραι 2.

6. *Ἱστορία* : Ἡ Ῥωμαϊκὴ μέχρι τῆς καταλύσεως τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους. ὦραι 3.

7. Lecture (la morale en actions). Grammaire (cours superieur). Exercices (analyse logique). Version (Française et grecque). Recitation. ὦραι 3.

8. *Ἀγγλικά* : Translation. Composition. Exercise. Syntax. Plantagenet, Langaster and Yorks Periods. ὦραι 3.

9. *Γυμναστική* : ὦραι 2.

ΤΑΞΙΣ Δ' (Α' ΓΥΜΝ.)

1. *Ἑλληνικά* : Ἐκ τῶν Ἀπομνημονευμάτων Ξενοφώντος. Λυσίου ὁ κατὰ Ἐρατοσθένους. Λυκούργου ὁ κατὰ Λεωκράτους. Συντακτι-

κοῦ μέχρι τοῦ περὶ συνδέσεως τοῦ λόγου κεφαλαίου (κατὰ τὸ ἐγχειρίδιον Κατεβαίνη). Θεματογραφικαὶ ἀσκήσεις καὶ ἐκθέσεις. Ὁραὶ 12.

2. *Λατινικά*: Κορνηλίου Νέπωτος ὁ Ἐπαμεινώνδας, Πελοπίδας, Ἀννίβας καὶ Εὐμένης. Γραμματικῆς Σεμιτέλου τὰ ἀνώμαλα ῥήματα καὶ τὸ ἔτυμολογικόν. Θεματογραφικαὶ ἀσκήσεις. Ὁραὶ 3.

3. *Ἱερά*: Κατηχήσεως τὸ δογματικόν μέρος. Ἑρμηνεῖα τῶν Πράξεων τῶν Ἀποστόλων. Ὁραὶ 2.

4. *Μαθηματικά*: Ἡ θεωρητικὴ ἀριθμητικὴ πλὴν τῆς τετραγωνικῆς καὶ κυβικῆς ῥίζης. Ὁραὶ 3.

5. *Φυσικὴ Ἱστορία*: Ἡ ζωολογία. Ὁραὶ 2.

6. *Ἱστορία*: Ἡ Ἑλληνικὴ ἀπὸ τῶν Μηδικῶν μέχρι τῆς ἀλώσεως τῆς Κορίνθου. Ὁραὶ 3.

7. *Γαλλικά*: Lecture. Grammaire (Verbes irreguliers, analyse grammaticale) Version Française. Ὁραὶ 3.

8. Ἀγγλικά: Reading. Dictation. Translation. Exercises. Parsing. Verbs regular and irregular. Ὁραὶ 3.

9. *Γυμναστικὴ*: Ὁραὶ 2.

ΤΑΞΙΣ Γ'

1. *Ἑλληνικά*: Ξενοφώντος Ἑλληνικά ἐκ τοῦ Γ' βιβλίου. Ἰσοκράτους ὁ Εὐαγόρας. Πλουτάρχου Ἀριστείδης. Γραμματικῆς τὸ ἔτυμολογικόν. Ἀσκήσεις περὶ τὸ ἀναλύειν συντακτικῶς τὸν λόγον. Ὁρθογραφικαὶ καὶ θεματογραφικαὶ ἀσκήσεις. Ἐκθέσεις. Ὁραὶ 12.

2. *Λατινικά*: Αἱ πρῶται ἀρχαὶ κατὰ τὴν μέθοδον Δέφνερ. Ἑρμηνεῖα ἐκ Λατινικῆς Χρηστομαθείας. Γραμματικῆς τὸ τυπικόν μέχρι τῶν ἀνωμάτων ῥημάτων. Ὁραὶ 3.

3. *Ἱερά*: Κατήχησις. Ἑρμηνεῖα περικοπῶν τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου. Ὁραὶ 2.

4. *Ἱστορία*: Ἡ τῶν Ἀνατολικῶν Ἔθνῶν καὶ ἐκ τῆς ἑλληνικῆς μέχρι τῶν Μηδικῶν. Ὁραὶ 3.

5. *Μαθηματικά*: Ἐπανάληψις τῶν σπουδαιότερων κεφαλαίων τῆς ἀριθμητικῆς ἐπὶ τὸ θεωρητικώτερον. Στοιχειώδης Γεωμετρία. Ὁραὶ 3.

6. *Φυσικὴ Ἱστορία*: Ἡ Φυτολογία. Ὁραὶ 2.

7. *Γεωγραφία*: Ἀσία, Ἀφρική, Ἀμερική, καὶ Ὠκεανία. Ὁραὶ 2.

8. *Γαλλικά*: Lecture (Premier livre de l' adolescence). Grammaire. Verbes reguliers. Declamation (Fables de Lafontaine). Ὁραὶ 3.

9. Ἀγγλικά: Reading. Dictation. Vocabulary. Regular verbs. Motions of Grammar. Ὁραὶ 3.

10. *Γυμναστικὴ*: Ὁραὶ 2.

ΤΑΞΙΣ Β'

1. *Ἑλληνικά*: Κύρου Ἀναβάσεως τοῦ Ξενοφώντος βιβλ. Β', καὶ ἐκ τοῦ Α' βιβλίου Κύρου Παιδείας. Γραμματικῆς ἐπανάληψις καὶ συμπλήρωσις τοῦ τυπικοῦ μέρους. Ἀσκήσεις πρακτικαὶ περὶ τὸ ἀνα-

λύειν συντακτικῶς τὸν λόγον. Ὀρθογραφικαὶ ἀσκήσεις καὶ ἐκθέσεις. Ὁραὶ 12.

2. *Ἱερά*: Ἡ Καινὴ Διαθήκη ἐν προσαρμογῇ πρὸς τὰ ἱστορικὰ μέρη τοῦ ἱεροῦ ἡμῶν Εὐαγγελίου. Ὁραὶ 2.

3. *Μαθηματικά*: Συνέχεια καὶ τέλος στοιχειώδους Ἀριθμητικῆς. Ὁραὶ 3.

4. *Ἱστορία*: Βιογραφικῶς τὰ σπουδαιότερα γεγονότα τῆς ἀρχαίας καὶ νέας Ἑλλάδος. Ὁραὶ 3.

5. *Γεωγραφία*: Τὰ κράτη τῆς Εὐρώπης. Ὁραὶ 2.

6. *Φυσικὴ Ἱστορία*: Στοιχειώδης Ζωολογία καὶ Ὄρυκτολογία. Ὁραὶ 2.

7. *Γαλλικά*: Lecture (Premier livre de l'enfance). Motions élémentaires de Grammaire. Leçons de choses. Ὁραὶ 3.

8. *Ἀγγλικά*: Reading. Short dictation. Vocabulary. Exercises. Auxiliary verbs. Ὁραὶ 3.

9. *Καλλιγραφία*: Ὁραὶ 2.

10. *Γυμναστικὴ*: Ὁραὶ 2.

ΤΑΞΙΣ Α'

1. *Ἑλληνικά*: Αἰσώπειοι μῦθοι καὶ ἐκ τοῦ Α' βιβλίου τῆς Ἀναβάσεως τοῦ Ξενοφώντος. Γραμματικῆς μέχρι τῶν εἰς—μι ῥημάτων. Ἀσκήσεις πρακτικαὶ περὶ τὸ ἀναλύειν συντακτικῶς τὸν λόγον. Ὀρθογραφικαὶ ἀσκήσεις καὶ ἐκθέσεις. Πόησις νέα ἑλληνικῆ. Ὁραὶ 12.

2. *Ἱερά*: Ἡ παλαιὰ Διαθήκη. Ὁραὶ 2.

3. *Μαθηματικά*: Ἡ πρακτικὴ Ἀριθμητικὴ μέχρι τῶν μεθόδων. Ὁραὶ 3.

4. *Ἱστορία*: Σκηνογραφίαι τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως. Ὁραὶ 3.

5. *Γεωγραφία*: Ἡ Ἑλληνικὴ Χερσόνησος. Ἑλλάς. Τουρκία καὶ τὰ λοιπὰ κράτη τοῦ Αἴμου. Ὁραὶ 2.

6. *Γαλλικά*: Lecture (Alphabet). Leçons de choses. Ὁραὶ 3.

7. *Καλλιγραφία*: Ὁραὶ 2.

8. *Γυμναστικὴ*: Ὁραὶ 2.

Ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ σήμερον ἐν τῷ Παγκυπρίῳ Γυμνασίῳ ἰσχύον πρόγραμμα ἐπὶ τῇ βάσει κατὰ τὸ πλεῖστον τῶν ἐν Ἑλλάδι εὐρίσκομεν ἰκανῶς ἠΰξημένον ποσοτικῶς τὸ πρόγραμμα τῶν Ἀρχαίων Ἑλληνικῶν, τὰ ὁποῖα οὐ μόνον ἐδιδάσκοντο εἰς 7 τάξεις, ἀλλὰ καὶ εἰς 11—12 ὥρας καθ' ἑβδομάδα ἔναντι 6 ἑτῶν καὶ 8—9 ὥρων καθ' ἑβδομάδα τοῦ σημερινοῦ προγράμματος. Ἐκ τῶν ἀναγεγραμμένων ὥρων διετίθετο τὸ πολὺ 1 ὥρα καθ' ἑβδομάδα διὰ τὰς ἐκθέσεις ἐν τῇ νέᾳ ἑλληνικῇ, ἐν ᾗ ἡ διδασκαλία τοῦ ὅλου μεσαιωνικοῦ καὶ νεοελληνικοῦ πολιτισμοῦ, λογοτεχνίας καὶ γλώσσης, ἤτο τι κρινόμενον ὡς περιττόν. Διὰ τοῦτο εὐρίσκομεν ποσοτικῶς ἠΰξημένην ἐν τισὶ τὴν ὕλην τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν, ἂν καὶ οἱ διδα-

σκόμεινοι συγγραφείς ἦσαν ὀλιγώτεροι τῶν σήμερον διδασκομένων. Οὕτω ἂν ἐξαιρέσωμεν τοὺς διὰ τῆς ἑλληνικῆς χρηστομαθείας ἐφέτος τὸ πρῶτον εἰσαχθέντας ποικίλους ἐκ τῶν μεταγενεστέρων συγγραφείς (Διόδωρον, Ἱεροκλέα, Αἴλιανόν κλπ.), ἑλλείπει ἡ διδασκαλία τοῦ Λουκιανοῦ, τῶν Λυρικῶν Ποιητῶν, τῆς Ἀθηναίων Πολιτείας τοῦ Ἀριστοτέλους—μόλις πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἐπὶ παπύρου ἀνευρεθείσης—, τοῦ Κρίτωνος ἢ τῆς Ἀπολογίας τοῦ Πλάτωνος, τοῦ Αἰσχύλου, ἂν καὶ τούτου ἐν μεταφράσει σήμερον καθοριζομένου, ὡσαύτως δὲ τῆς Γραμματολογίας, ἐνῶ τούναντίον ἐδίδοτο περισσότερο προσοχὴ εἰς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ὀμήρου, τοῦ Δημοσθένους καὶ τοῦ Θουκυδίδου, ὧν ἐξελέγοντο περισσότερο καὶ δυσκολώτερα μέρη ἢ σήμερον.

Πολὺ εὐρυτέρα ἦτο ἢ σήμερον ἡ διδασκαλία τῶν Λατινικῶν, ἂν καὶ μόνον θεωρητικῶς, ὡς ἀνεφέρθη, ἀνεγράφετο ἢ ὕλη εἰς τὸ πρόγραμμα, χωρὶς αὕτη νὰ δύναται νὰ πραγματοποιηθῆ εἰς τοσοῦτον βαθμόν. Ἐν τούτοις ὁμως δεικνύει τὸ πρόγραμμα, ποῦ ἔτινεν ἢ κατεύθυνσις τοῦ σχολείου. Ἀνεγράφοντο 16 ὥραι διδασκαλίας εἰς 5 ἔτη ἔναντι 8 ὥρῶν τοῦ παρόντος προγράμματος εἰς 4 ἔτη. Ὅχι μόνον δὲ ὡς πρὸς τὰς ὥρας ὑπερτερεῖ τὸ τότε πρόγραμμα τοῦ σημερινοῦ, ἀλλὰ καὶ ὡς πρὸς τὸ ποσὸν τῆς διδασκομένης ὕλης. Οὕτως ἀνεγράφοντο 4 βίοι ἀνδρῶν ἐκ τοῦ Κορνηλίου Νέπωτος διὰ τὴν Δ' τάξιν, 2 λόγοι τοῦ Κικέρωνος διὰ τὴν ΣΤ' τάξιν καὶ ἐπιτροχάδην ἀνάγνωσις ἐκ τοῦ *de bello gallico* τοῦ Ἰ. Καίσαρος εἰς τὴν Ζ' τάξιν. Παρατηρεῖται προσέτι ὅτι πλὴν τῶν καὶ σήμερον ἀναγραφόμενων συγγραφέων ἐν τῷ προγράμματι ἦτο προστεθειμένος καὶ ὁ Σαλλούστιος.

Ἡ διδασκαλία τῆς Ἱστορίας, τῶν Φιλοσοφικῶν καὶ τῶν Μαθηματικῶν ἦτο σχεδὸν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἐπιπέδου, ὡς καὶ σήμερον. Τῶν τελευταίων δὲν ἀνεγράφετο ἡ Τριγωνομετρία οὕσα προωρισμένη διὰ τὰ ἐπόμενα ἔτη. Πρέπει ἐπίσης νὰ σημειωθῆ ὅτι ἡ διδασκαλία τῆς Ἱστορίας περιωρίζετο εἰς τοὺς πολέμους καὶ τὰ πολιτικά γεγονότα, μὴ ἐνδιαφερούσης τῆς Ἱστορίας τοῦ πολιτισμοῦ τῶν διαφόρων ἐποχῶν, ὅπως ἦτο ἀκριβῶς τὸ σύστημα τῆς διδασκαλίας τῆς Ἱστορίας ἐν γένει τότε ἐν Ἑλλάδι καὶ ἀλλαχού. Ὡσαύτως οὐδεὶς λόγος ἠδύνατο νὰ γίνῃ περὶ διδασκαλίας τῆς Ἱστορίας τῆς Κύπρου, ἢ ὁποία εἰσήχθη ἐκ νέου εἰς τὴν ἀνωτάτην τάξιν τοῦ σχολείου ἀπὸ τινῶν ἐτῶν. Ἐν τούτοις ὁμως ὁ χρόνος τῆς διδασκαλίας τῆς Ἱστορίας ἦτο περισσότερο ἢ σήμερον. Ἡ διδασκαλία τῆς Γεωγραφίας περιωρίζετο μέχρι τῆς Γ' τάξεως, ἐνῶ ἢ Ἀνθρωπογεωγραφία καὶ ἡ βαθυτέρα ἐξέτασις τῶν γεωπολιτικῶν καὶ λοιπῶν ζητημάτων τῆς Γεωγραφίας γινομένη νῦν ἐν τῇ Ε' καὶ ΣΤ' τάξει ἦτο ζήτημα μὴ ἀπασχολοῦν τὴν τότε διδασκαλίαν, ἄλλως τε πρόκειται περὶ νέας μᾶλλον ἐπιστήμης. Πολλὴ καθυστέρησις ὑπῆρχεν ἐν συγκρίσει πρὸς σήμερον εἰς τὴν διδασκαλίαν τῶν Φυσικῶν καὶ τῆς Χημείας, ἑλλείπει καταλλήλων ἐργαστηρίων καὶ συλλογῶν. Ἡ Ἀνθρωπολογία, ἡ Βιολογία καὶ ἡ Ὑγιεινὴ ἦσαν

ὡσαύτως ἄγνωστοι εἰς τὸ τότε πρόγραμμα μαθημάτων. Ὡσαύτως ὑστέρον τὰ Ἄγγλικά ἐν γένει, ἐνῶ εἶχον περισσοτέραν σημασίαν τὰ Γαλλικά ὡς ξένη γλῶσσα.

Οὕτω παρατηροῦμεν ὅτι ἐὰν ἐξαιρέσωμεν τὰ Ἀρχαῖα Ἑλληνικά καὶ τὰ Λατινικά, εἰς τὰ ὁποῖα τοῦλάχιστον ὑπῆρχε πρόθεσις νὰ δημιουργηθῶσι σὺν τῷ χρόνῳ καλὰ ἀποτελέσματα, διὰ τῶν λοιπῶν μαθημάτων δὲν παρείχοντο αἱ ἀναγκαῖαι καὶ διὰ τότε ἐγκυκλοπαιδικαὶ καὶ λοιπαὶ διὰ τὴν ζωὴν γνώσεις. Τοῦτο ὠφείλετο ἐν μέρει καὶ εἰς τὸ ἐπίσημον ἑλληνικὸν πρόγραμμα, τὸ ὁποῖον ἦτο ἐπὶ ἀναλόγου βάσεως. Παρατηρητέα ὡσαύτως εἶναι ἡ τελεία κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος ἔλλειψις διδασκαλίας τεχνικῶν μαθημάτων καὶ μουσικῆς, ἡ ὁποία ἐπεχειρήθη νὰ ἀρθῆ ὀρθῶς κατὰ τὰ ἐπόμενα ἔτη, ἵνα μὴ στερῶνται οἱ τρόφιμοι τοῦ σχολείου ἀπαραιτήτων εἰς πάντα μορφωμένον καὶ πολιτισμένον ἄνθρωπον ἐφοδίων.

Ἐν τούτοις ἡ ἴδρυσις τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου ἐχαιρετίσθη γηθοσύνως ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ὀλοκλήρου τῆς Κύπρου ὡς γεγονός ὑψίστης ὄχι μόνον παιδευτικῆς ἀλλὰ καὶ ἐθνικῆς σημασίας. Πάντες προσέβλεπον πρὸς αὐτὸ ὡς πρὸς ἓνα σταθμὸν τῆς μελλοντικῆς ζωῆς τοῦ τόπου οὐσιώδη καὶ εἰς τὰς προβλέψεις τῶν αὐτῶν δὲν ἀπέτυχον παρὰ τὰς ὑπαρχούσας ἀρχικῶς ἀναποφεύκτους ἐλλείψεις. Τὸ γόητρον, τὸ ὁποῖον ἐξήσκησε τὸ πρῶτον ἤδη ἔτος τῆς ἰδρύσεώς του τὸ σχολεῖον, ὑπῆρξε τεράστιον. Ὅχι μόνον τὸ ὅτι εἶχον ἤδη ἓνα κλασσικὸν γυμνάσιον ἰσάξιον πρὸς τὰ ἐν Ἑλλάδι ἢ μέλλον τοῦλάχιστον σὺν τῷ χρόνῳ νὰ καταστῆ, ἀλλ' ἡ παρουσία γυμνασιάρχου καὶ καθηγητῶν ἐξ Ἑλλάδος μὲ ὅλον τὸ κύρος τῆς πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς τῶν ἐπιβολῆς καὶ μορφώσεως κτηθείσης ἐν Ἑλλάδι καὶ Γερμανίᾳ καὶ πείρας ἐν τισὶ λίαν ἱκανοποιητικῆς ἐδημιούργει κάτι, τὸ ὁποῖον περιεβάλλετο ὑπὸ τῶν θελητῶν τοῦ μύθου. Ἡ ἴδρυσις ὑπὸ τὰς σημερινὰς συνθήκας Πανεπιστημίου εἰς τὴν νῆσον δὲν θὰ ἤσκει τόσην γοητείαν ὅσην ἤσκησε τότε ἡ ἴδρυσις τοῦ Γυμνασίου. Καὶ οἱ ἀναλαβόντες τὴν ὀργάνωσιν αὐτοῦ κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς λειτουργίας του ἀπεδείχθησαν πράγματι ἀντάξιον τῶν προσδοκιῶν τοῦ λαοῦ τῆς νήσου καὶ ἐπραγματώσαν τὸ ἰδεώδες, τὸ ὁποῖον ἔκρυπε μέσα του ὁ μῦθος τῆς ἰδρύσεώς του. Πᾶσα ἐκδήλωσις τοῦ σχολείου ἦτο ἓνα συνταρακτικὸν γεγονός δι' ὅλην τὴν νῆσον. Δὲν ἐξήσαμεν ἡμεῖς τὴν περίοδον ἐκείνην, ἀλλ' εἰς ὅ,τι ἠκούσαμεν καὶ εἰς ὅ,τι μᾶς διεσώθη γραπτὸν διακρίνομεν τὸν τόνον ἐκείνον τῆς ἀνωτερότητος καὶ τοῦ θελητῆρου, τὴν πραγματώσιν ἑνὸς εὐγενοῦς ὀραματισμοῦ. Ἐνθυμοῦμαι πόσον εὐχαρίστως ἀνεπόλει τὰς ἡμέρας ἐκείνας ὁ μακαρίτης πατήρ μου, πρῶτος καθηγητῆς τῶν Ἐρησκειτικῶν ἐν τῷ σχολείῳ, ὅτε μᾶς διηγείτο τὴν συγκίνησιν, τὴν ὁποῖαν ἠσθάνετο τὸ πλῆθος προστρέχον εἰς τοὺς ναοὺς, διὰ νὰ ἀκούσῃ παρ' αὐτοῦ κήρυγμα τοῦ Θείου Λόγου καὶ χειροκροτήσῃ ἐν τῷ ναῷ τὸν ὀμιλητὴν, πρῶτον ἐπιστήμονα Θεολόγον τοῦ σχολείου, τὸν ὁποῖον ἀντίκρουζε.

Κορύφωμα ἀκριβῶς τῆς συγκινήσεως ταύτης ὑπῆρξεν ἡ τέλεσις τῶν ἐγκαίνιων τοῦ σχολείου. Ὁ ἐνθουσιασμός τοῦ πλήθους, τῶν μαθητῶν, καὶ τῶν ἐπισήμων ἦτο κατὰ ταύτην τὴν ἡμέραν ἀπερίγραπτος ἐκδηλωθεὶς εἰς τὴν πάνδημον συμμετοχὴν εἰς τὴν τελετὴν τῶν ἐγκαίνιων τοῦ ἀπογεύματος τῆς 12. Δεκεμβρίου 1893 καὶ εἰς τοὺς ἐνθουσιώδεις λόγους τοῦ Γυμνασιάρχου Ἰ. Δελλίου, τοῦ ἐκπροσώπου τῆς Κυπριακῆς Ἀδελφότητος Αἰγύπτου—εἰς τὴν οἰκονομικὴν ἀρωγὴν τῆς ὁποίας ὀφείλετο κατὰ μέγα μέρος ἡ ἐξασφάλις τῶν ἀπαραιτήτων ὑλικῶν μέσων διὰ τὴν ἴδρυσιν τοῦ Γυμνασίου—, τοῦ Ἑλληνος Προξένου Κ. Πανουργιά καὶ τοῦ τότε Ἀρμοστοῦ τῆς νήσου Σέρ Οὐ. Σένταλ, τοῦ ὁποίου ἡ σύντομος ὁμιλία ὑπῆρξεν ἕνας ὕμνος πρὸς τὴν κλασσικὴν παιδείαν καὶ τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Τὰ σχετικὰ πρὸς τὴν ἐνθουσιώδη καὶ συγκινητικὴν τελετὴν περιέχονται εἰς πανηγυρικὸν τεῦχος τῆς τότε ἐγχαρτοῦ ἑφημερίδος «Εὐαγόρας», ἐξ οὗ ἀνεδημοσιεύθησαν τὰ κυριώτερα μετὰ τῶν ὁμιλιῶν τῶν ῥητόρων τῆς ἡμέρας εἰς τὴν Β' Ἐπετηρίδα τοῦ Συλλόγου τῶν Τελειοφοιτῶν τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου 1919 (σελ. 1—25), εἰς τὴν ὁποίαν δύνатаι ὁ βουλούμενος νὰ ἀνεύρη πᾶσαν περαιτέρω λεπτομέρειαν.

Οὐσιώδες σημεῖον, τὸ ὁποῖον ἐπέτεινε τὸν γενικὸν ἐνθουσιασμόν ἦτο ἡ ὀλίγας ἡμέρας πρότερον (3/15 Δεκεμβρίου) ἀναγγελθεῖσα ὑπὸ τοῦ Προέδρου τοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου «Παρνασός» καθηγητοῦ Ν. Πολιτίου ἀναγνώρισις τοῦ Γυμνασίου ὡς ἰσοτίμου πρὸς τὰ ἐν Ἑλλάδι. Τὸ ἔγγραφον τῆς ἀναγνώρισεως διεβιβάσθη μετὰ τινὰς ἡμέρας πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ δι' αὐτοῦ πρὸς τὴν Σχολικὴν Ἐφορείαν, πρὸς τὸ ὁποῖον ὁ Πρόεδρος αὐτῆς ἀείμνηστος Ἀρχιεπίσκοπος Σωφρόνιος ἀπήντησεν ἀπευθυνόμενος πρὸς τὸν Πρόξενον τῆς Ἑλλάδος Κ. Πανουργιά, ἐξ οὗ φαίνεται καὶ πάλιν ἡ ἀγνή πρόθεσις καὶ οἱ προφητικοὶ ὀραματισμοὶ τῶν ἰδρυτῶν τοῦ σχολείου «Ἐξ οὗ οὐ ἡ πατρίς ἡμῶν τσαυτὰ ἀπεκδέχεται»¹.

Το γεγονός τῆς ἰδρύσεως τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου δικαίως ἀνεγνωρίσθη ὡς ἐνέχον Παγκύπριον καὶ ἐθνικὸν χαρακτήρα, διὸ καὶ προσεκληθῆσαν νὰ παραστῶσιν εἰς τὰ ἐγκαίνια αὐτοῦ ὁ Μέγας Ἀρμοστής μετὰ τῆς Λαίδης Σένταλ, ὁ Πρόξενος τῆς Ἑλλάδος, ὁ Ἀρχιγραμματεὺς τῆς Κυβερνήσεως, ὁ βοηθός του, ὁ Ἀρχιταμίας, ὁ πᾶντες οἱ τμηματάρχαι, ἡ δημοτικὴ ἐπιτροπὴ, ὁ Μουφτής, ὁ Ἀρχιεπίσκοπος, τὰ προεδρεῖα τῶν ἐν Λευκωσίᾳ συλλόγων καὶ ἀναγνωστηρίων, αἱ ἐπιτροπαὶ τῶν ἐκκλησιῶν τῶν πόλεων, ὁ πρόεδρος τοῦ ἐπαρχιακοῦ δικαστηρίου μετὰ τῶν παρέδρων, τὰ μέλη τῶν διοικητικῶν συμβουλιῶν Λευκωσίας, οἱ βουλευταὶ πάντων τῶν διαμερισμάτων, ὁ Μητροπολίτης Πάφου, ὁ Μητροπολίτης Κιτίου, ὁ Τοποτηρητὴς τοῦ Κυρηναϊκοῦ Θρόνου, οἱ Ἠγούμενοι Κύκκου, Μαχαιρᾶ, Ἀγι-

1. Ἀμφότερα τὰ ἔγγραφα ταῦτα θὰ δημοσιεύσω πλήρη εἰς τὸ προσεχὲς ἐπὶ τῆ πεντηκονταετηρίδι τοῦ σχολείου ἐκδοθῆσόμενον ἀναμνηστικὸν Λεύκωμα.

ου Τάφου, Σινᾶ, Τρωοδιτίσσης, Χρυσorroϊατίσσης, οἱ Ἐπιστάται τῶν Μονῶν Ἁγίου Παντελεήμονος καὶ Ἀποστόλου Ἀνδρέου, οἱ Σχολάρχαι καὶ τὸ προσωπικὸν τῶν Ἑλληνικῶν Σχολείων Λάρνακος καὶ Λεμεσοῦ, αἱ ἐπιτροπαὶ τῶν Σχολείων Λάρνακος, Λεμεσοῦ, Πάφου, Ἀμμοχώστου, Κυρηνείας, ὁ διευθυντὴς τῆς Ὄθωμανικῆς Τραπεζίης Λάρνακος, οἱ συντάκται τῶν τῆς νήσου ἐφημερίδων καὶ πάντες οἱ συνδρομηταὶ τοῦ Γυμνασίου. (ἀπόφασις 28/11/93).

Εἰς τὰς γενομένας προσκλήσεις ἀπήντησαν πάντες μετὰ μέγα-
λου ἐνθουσιασμοῦ καὶ ἐκδηλοῦντες τὴν ἐκτίμησιν των πρὸς τὸ ἐπι-
τελούμενον ἔργον. Ὁ σχολάρχης Λάρνακος Ν. Λανίτης ἔγραψεν: «ἀλη-
θῶς ἡ ἴδρυσις Γυμνασίου ἐν Κύπρῳ χαράττει νέαν ὁδὸν προόδου ἐν
τῇ νήσῳ ἡμῶν καὶ πᾶς εἰλικρινῆς καὶ φιλόμουσος χαιρετίζει
τὸ εὐφρόσυνον γεγονός ὡς προάγγελον μέλλοντος ἐθνικωτέρου». Ὁ
πολιτευτὴς Λεμεσοῦ Ν. Παλαιολόγος «ἐκφράζει ἐκ μέρους καὶ τῶν
ἐκλογέων του καὶ ἑαυτοῦ ἐγκάρδια συγχαρητήρια καὶ ἄπειρον εὐ-
γνωμοσύνην τῷ Μακαριωτάτῳ καὶ τοῖς λοιποῖς φιλοπάτρισιν, οἵτινες
ἀνέλαβον τὴν πρωτοβουλίαν καὶ ἤγαγον εἰς πέρας τὸν καταρτισμὸν
τοῦ πρώτου ἐν Κύπρῳ Γυμνασίου πληρωθέντος ἤδη ἐνὸς τῶν δια-
καεστέρων πόθων παντὸς Κυπρίου Ἑλληνο». Ὁ Γ. Ι. Πιερίδης ἔγρα-
ψεν: «Ἡ Κύπρος θὰ εὐλογῇ τὸν ἱδρυτὴν τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Ἰδρύματος
καὶ εὐγνωμόνως θὰ μιμηθήσκηται τῶν ὑπὲρ αὐτοῦ ἐνεργειῶν τῆς Ὑμετέ-
ρας Μακαριότητος. Ἡ ἴδρυσις τοῦ Γυμνασίου δικαίως χαιρετίζεται ὡς
τὸ ἄριστον τῶν ἔργων τῆς νεωτέρας παρ' ἡμῖν κοινωνικῆς ἐνεργείας
καὶ ἀπεκδεχόμεθα εὐλόγως παρ' αὐτοῦ τὰ βέλτιστα τῷ τόπῳ. Τὸ
ἐθνικὸν ἅμα καὶ παιδευτικὸν τοῦτο ἴδρυμα νέαν παρ' ἡμῖν πνευμα-
τικῆς ἐνεργείας χαράσσει ὁδόν». Ὁ Ἀνδρέας Θεμιστοκλέους ἐτη-
λεγράφη: «Συγχαίρων μετὰ συναδέλφων πᾶσι συντελέσασι πρὸς
ἴδρυσιν Γυμνασίου εὐχομαι ὅπως προσδοκίαι ἡμῶν, ὅτι θὰ ἐξέρχων-
ται αὐτοῦ τῶν γραμμάτων, τῆς θρησκείας καὶ θεᾶς ἐλευθερίας σθε-
ναροὶ στρατιῶται, ἐκπληρωθῶσι».

Τὸ Παγκύπριον Γυμνάσιον οὕτω ἐγκαινισθὲν καὶ ἀναγνωρισθὲν
ἐχώρει ἤδη ὀλοταχῶς ἐπὶ τὴν πραγμάτων τοῦ σκοποῦ του διὰ τῆς
ἐφαρμογῆς τοῦ ὑποβληθέντος προγράμματος, ἂν καὶ ἡ διδασκαλία τῶν
μαθημάτων προσέκρουεν εἰς ποικίλα διδακτικὰ καὶ ἐκπαιδευτικὰ ἐμπό-
δια. Τὰ ἐμπόδια ταῦτα κατεβάλλετο ἄμεσος φροντίς νὰ ἀρθῶσιν. Ἐδό-
θη παραγγελία διδακτικῶν ὀργάνων, προϋπολογισθείσης δαπάνης £ 120,
ἐνεκρίθη ὁ πλουτισμὸς τῆς ὑπαρχούσης πενιχρᾶς Βιβλιοθήκης τοῦ
σχολείου καὶ ἐδαπανήθη ποσὸν £ 150 διὰ τὴν βελτίωσιν τῆς οἰκοδο-
μῆς του καὶ προσαρμογὴν πρὸς τὰς νέας συνθήκας.

Ἄξιον ἰδίως σημειώσεως καὶ προσοχῆς εἶναι τὸ γεγονός ὅτι εὐ-
θὺς ἅμα τῇ ἐνάρξει τῆς λειτουργίας τοῦ σχολείου ἀντεμετωπίσθη τὸ
ζήτημα ἐκπαιδεύσεως δημοδιδασκάλων διὰ τὴν ὅλην νήσον. Ὅτι
τοῦτο ὑπῆρξεν ἀρχικὸς σκοπὸς ἐμφαίνεται καὶ ἐκ τῆς ἀλληλογραφίας
τῆς τότε ἐπιτροπείας τοῦ Γυμνασίου πρὸς τὴν ἐλθοῦσαν ἤδη οἰκο-
νομικῶς ἐπίκουρον Κυπριακὴν Ἀδελφότητα Αἰγύπτου (βλ. ἐπιστ. 12

Ἰανουαρίου 1894). Ὁ Μακαριώτατος πρόεδρος τῆς σχολικῆς ἐπιτροπείας Ἀρχιεπίσκοπος Σωφρόνιος ἔγραφε πρὸς αὐτὴν: «... ἡ δ' ἑτέρα τῶν ἐλλείψεων, ἡ τῶν καλῶν δημοδιδασκάλων ἐλλείψις, ὑπάρχουσα δυστυχῶς εἰς τὰ πλεῖστα τῶν δημοτικῶν σχολείων, μέλλει διὰ τοῦ χρόνου μόνον ὑπὸ τοῦ Γυμνασίου νὰ θεραπευθῆ». Ἡ πλήρωσις τῆς ἐλλείψεως ταύτης ἐγένετο τὸ ἀμέσως ἐπόμενον σχολικὸν ἔτος διὰ τῆς ἰδρύσεως τοῦ Παιδαγωγικοῦ Τμήματος, ἐπεχειρήθη δὲ ἡ προσωρινὴ κατὰ τὸ πρῶτον ἤδη ἔτος λύσις τοῦ ζητήματος διὰ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ μαθήματος τῶν παιδαγωγικῶν μὲ ὅλως διόλου πρωτόγονον καὶ στοιχειώδη τρόπον εἰς τὴν ΣΤ' (προτελευταίαν) τάξιν, τὸ ὁποῖον προαιρετικῶς ἐδιδάσκετο εἰς τοὺς μέλλοντας ἐκ τῶν μαθητῶν τοῦ Γυμνασίου νὰ γίνωσι δημοδιδάσκαλοι (βλ. πρόγραμμα ἀνωτέρω καὶ πανηγυρικὸν ἐγκαινίων Ἰ. Δελλίου).

Πρὸς πλήρη πραγμάτωσιν τοῦ προγράμματος καὶ τῆς διπλῆς κατευθύνσεως τοῦ σχολείου ἡ ἐπιτροπεία αὐτοῦ ἀπετάθη διὰ τοῦ Μακαριωτάτου προέδρου αὐτῆς εἰς τὴν Κυβέρνησιν Κύπρου πρὸς παροχὴν συνδρομῆς καὶ εἰς τὴν Κυπριακὴν Ἀδελφότητα πρὸς αὔξησιν τῆς ἤδη παρεχομένης. Ἡ ἀπάντησις τοῦ τότε Ἀρχιγραμματέως Ἐ. Θόμσων ἦτο ὅτι θὰ ἐτίθετο τὸ ζήτημα πρὸ τῆς Κυβερνήσεως τῆς Α. Μεγαλειότητος, ὃ δὲ τότε Ἀρμοστής συνεισέφερεν ἐξ ἰδίων ἐτησίαν συνδρομὴν £ 20. Ἡ πραγματοποίησις τῆς κυβερνητικῆς χορηγίας ἐγένετο μετὰ τινὰς μῆνας παρασχεθέντος ποσοῦ ἀρχικῶς £ 100 διὰ τὸ Παιδαγωγικὸν Τμήμα ἰδρυόμενον ἀπὸ τοῦ ἐπομένου ἔτους, τὸ ὁποῖον ἀναδρομικῶς ἐπληρώθη καὶ ἀπὸ τοῦ πρώτου ἔτους τῆς λειτουργίας τοῦ Γυμνασίου (βλ. ἐπιστ. Ἀρχιγραμματέως 23/8/94). Ἡ συνεργασία τῆς Κυβερνήσεως Κύπρου μετὰ τῶν ἀρχῶν καὶ τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ τοῦ Γυμνασίου ὄχι μόνον πρὸς μὀρφῶσιν νέων ἱκανῶν δημοδιδασκάλων, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἐλέγχου τῆς ἱκανότητος τῶν ἤδη ἐν ὑπηρεσίᾳ, καθίσταται στενωτέρα ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ α' ἔτους καὶ συνεχίζεται κατὰ τὰ ἐπόμενα σχολικὰ ἔτη ἐν ἄκρᾳ ὁμονοίᾳ πρὸς τὸ καλὸν τοῦ τόπου. Ἀπευθυνόμενος πρὸς τὸν πρόεδρον τῆς ἐπιτροπείας τοῦ Γυμνασίου ὃ τότε διευθυντὴς τῆς Παιδείας Ἰ. Σπένσερ ἔγραφεν ὑπὸ ἡμερ. 16/8/94 «λαμβάνω τὴν τιμὴν νὰ παρακαλέσω ὑμᾶς, ὅπως μὲ πληροφορήσητε ὅσον τὸ δυνατόν τάχιον, ἐάν, λαμβάνοντες ὑπ' ὄψιν τὸν ὄρον τῆς ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως ὑποσχεθείσης συνδρομῆς πρὸς βοήθειαν τοῦ Γυμνασίου δύνασθε τώρα νὰ ἐνεργήσητε, ὅπως δοκιμασθῆ ἡ ἱκανότης τῶν ὑπαρχόντων διδασκάλων τῶν δημοτικῶν σχολείων ὑπὸ τῶν διδασκάλων τοῦ Γυμνασίου, καὶ ἐκδοθῶσι πρὸς αὐτοὺς πιστοποιητικὰ ἱκανότητος πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ διορισμοῦ αὐτῶν ὡς διδασκάλων διὰ τὸ προσεχὲς σχολικὸν ἔτος» καὶ ἐν ἄλλῃ ἐπιστολῇ τὴν ἐπομένην 17/8/94 ἔλεγε «... λαμβάνω τὴν τιμὴν νὰ ἐρωτήσω περαιτέρω, ὁποῖα ἀποτελεσματικὴ ἐργασία ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐκγύμνασιν τῶν διδασκάλων τῶν δημοτικῶν σχολείων πρόκειται νὰ γίνῃ παρὰ τοῦ Γυμνασίου κατὰ τὸ προσεχὲς σχολικὸν ἔτος». Τὰ τῶν σχετικῶν ἐνεργειῶν τῆς

σχολικής ἐπιτροπείας καὶ τῆς διορισθείσης ἐκ τοῦ γυμνασιάρχου καὶ καθηγητῶν ὑπεπιτροπείας δὲν πρόκειται νὰ ἐκτεθῶσιν εἰς τὸ παρὸν ἄρθρον. Ἄλλ' εἶναι πρόδηλος ἡ σημασία, ἡ ὁποία ἀπεδόθη ἐξ ἀρχῆς εἰς τὴν ἴδρυσιν τοῦ Γυμνασίου τόσοσιν ὑπὸ τῆς σχολικῆς ἐπιτροπείας ὅσον καὶ ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως Κύπρου διὰ τὴν μόρφωσιν δημοδιδασκάλων τῆς νήσου. Συναφῆς ὑπῆρξε καὶ ἡ ἀνάθεσις τῆς διευθύνσεως πάντων τῶν δημοτικῶν σχολείων Λευκωσίας εἰς τὸν γυμνασιάρχην Ἰ. Δέλλιον καὶ ἡ σύνταξις ὑπ' αὐτοῦ ἰδίου προγράμματος τῶν δημοτικῶν σχολείων πρὸς ἐφαρμογὴν ἐν αὐτοῖς (βλ. ἐπιστολ. Ἀρχιεπισκόπου Σωφρονίου πρὸς τὴν Κυπριακὴν Ἀδελφότητα Αἰγύπτου ἡμερ. 12 Ἰανουαρίου 1894).

Ἡ ἐργασία τοῦ σχολείου κατὰ τὸ ὑπολειπόμενον χρονικὸν διάστημα τοῦ ἔτους ὑπῆρξε κανονικὴ ἐπὶ τῶν χαραχθεισῶν γραμμῶν, τὰ δὲ μαθήματα καὶ αἱ γραπταὶ ἐξετάσεις ἐτερματίσθησαν διὰ τῆς σχολικῆς ἐορτῆς ἐπὶ τῇ λήξει τῶν σχολικῶν ἐργασιῶν γενομένης τὴν 12/24 Ἰουνίου 1894, καθ' ἣν ἐτελέσθη καὶ ἡ νενομισμένη τότε ἐνώπιον τῆς σχολικῆς ἐφορείας καὶ πολλοῦ καὶ ἐκλεκτοῦ πλήθους προφορικὴ ἐξέτασις. Ἦδη ἀπὸ τοῦ πρώτου ἔτους ἀπελύθησαν τοῦ Γυμνασίου οἱ πρῶτοι αὐτοῦ ἀπόφοιτοι, οἱ πλεῖστοι τῶν ὁποίων θὰ ἐτερμάτιζον τὰς γυμνασιακὰς σπουδὰς των ἐν Ἀθήναις, ἂν δὲν ἰδρύετο πλήρες Γυμνάσιον ἐν Λευκωσίᾳ. Ἦσαν οὗτοι 6 καρποὶ πολυετοῦς ἐργασίας καὶ μόχθων τοῦ σχολείου καὶ τῆς κοινωνίας, ἧτοι Βασιλείου Κωνσταντίνου, Εὐαγγελίδου Εὐστάθιου, Νικολαΐδου Κωνσταντίνου, Παπαπέτρου Μιχαήλ, Σεβέρης Δημοσθένης, Χατζιωάννου Εὐάγγελος, οἱ ὅποιοι ἐτράπησαν πάντες εἰς τὴν ἐπιστήμην, γενόμενοι 5 δικηγόροι καὶ 1 ἰατρός. Ὅτι ἔφερε τὸ ἴδρυμα ἀμέσως τοὺς προσδοκωμένους καρπούς, ἀπόδειξις εἶναι ἡ μετέπειτα ὄρασις τῶν πρώτων ἀποφοιτῶν τοῦ γενομένων ἡγετῶν τῆς κυπριακῆς κοινωνίας καὶ ἐκ τῶν ἀρίστων πολιτῶν καὶ ἐπιστημόνων αὐτῆς. Τούτων ὁ κ. Δημοσθένης Σεβέρης ἀνεδείχθη καὶ μέγας εὐεργέτης τοῦ σχολείου διὰ τῶν πρὸς αὐτὸ συνεχῶν καὶ γενναίων αὐτοῦ δωρεῶν.

Οὕτω 9 μῆνας μετὰ τὴν ἔναρξιν τῆς λειτουργίας τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου ἀπεδίδοντο εἰς τὴν κοινωνίαν οἱ πρῶτοι καρποὶ καὶ τὸ σχολεῖον στερεθῶν ἐπὶ ὑγιῶν βάσεων ἐβάδισε περαιτέρω ἐπὶ 50 ἔτη τὸν δρόμον τῆς προόδου, τὸν ὁποῖον ἐξακολουθεῖ καὶ σήμερον νὰ βαδίζῃ ἐξυπηρετοῦν τὴν νήσον ἀπὸ πάσης ἀπόψεως ἀτομικῆς, κοινωνικῆς, πνευματικῆς καὶ ἐθνικῆς. Εἰς τοὺς πρώτους ἰδρυτὰς τοῦ σχολείου καὶ τοὺς πρώτους πνευματικὸς δημιουργοὺς του ἀνήκει ὁ δίκαιος ἔπαινος καὶ ἡ αἰώνιος εὐγνωμοσύνη τῶν Κυπρίων.*

Κ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΙΣ

γυμνασιάρχης

Παγκυπρίου Γυμνασίου

* Ἡ ἐκθεσις τῶν ἀνωτέρω γίνεται, ὅπου δὲν σημειοῦται διαφορετικὰ, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐπισημῶν πρακτικῶν τῆς Σχολικῆς Ἐπιτροπείας Λευκωσίας ἢ ἐγκύκλιων ἀντιγράφων αὐτῶν κατατεθειμένων ἐν τῇ Ι. Ἀρχιεπισκοπῇ Κύπρου Κ. Σ.

ΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΜΑΣ ΚΑΙ Η ΠΑΡΑΔΟΣΗ ΤΟΥ

Δὲ θυμᾶμαι τώρα ποιὸς εἶχε πῆ κάποτε πῶς ἐκεῖνοι οἱ ἄνθρωποι ἔζησαν ἀληθινὰ «πὺ καὶ μόνο μὲ τὸ γεγονός τῆς ὑπάρξεώς τους ἐπηρεάζουν τὸν κόσμον, ὅπως συμβαίνει μὲ τὸν Σωκράτην ἢ τὸν Μ. Ἀλέξανδρον». Ἀληθινὰ, ἡ προσωπικότης τῶν τέτοιων ἀνθρώπων εἶναι τόσο καθολικὴ, δημιουργικὴ καὶ ἔντονη πὺ ἐπηρεάζει παντοτεινὰ τοὺς ἀνθρώπους κ' ἀθέλητά τους ἀκόμη. Φαντάζομαι πῶς τὸ ἴδιο θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε, κρατώντας τίς ἀναλογίες πὺ ἐπιβάλλουν ὁ τόπος, ὁ χρόνος καὶ ὁ σκοπός, καὶ γιὰ ὀλόκληρους ὀργανισμοὺς μὲ πνευματικὸ περιεχόμενο, ὅπως ἓνα σχολεῖο. Ὑπάρχουν τέτοιοι ὀργανισμοὶ πὺ τῆ δική τους τουλάχιστον ἐποχὴ καὶ τὸ δικό τους περιβάλλον τὸ ἐπηρεάζουν τόσο βαθιὰ, πὺ θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε πῶς σὲ μεγάλο βαθμὸ τὴν κατευθύνουν κίολας ἀπάνω στὴ δική τους γραμμὴ «πλευσεως». Κι' ἴσα-ἴσα ἡ ἔμμη τὸς στὴν πορεία πὺ χάραξαν κ' ἡ ἀτμόσφαιρα μιᾶς ἀπαρασάλευτης πίστεως στὰ ἰδανικά τους, ἀτμόσφαιρα πὺ τὴν ἀναπνέει ἀμέσως ὅποιος ἔρχεται σ' ἐπαφή μ' αὐτοὺς ἀποτελοῦν τὴν ἰδιαιτέρη παράδοση τῶν ὀργανισμῶν αὐτῶν.

Τέτοια ἐννοοῦμε τὴν παράδοση στὴν βαθύτερὴ τῆς οὐσία, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τοὺς συγκεκριμένους τύπους μέσα στοὺς ὁποίους μπορεῖ νὰ ἐξωτερικεῖται σὲ μερικότητες ἢ παράδοση αὐτή. Καὶ τέτοιο εἶδος παράδοση θᾶχομε πρὸ πάντων ὑπ' ὄψη μας, ὅταν θὰ μιλοῦμε γιὰ τὴν παράδοση τοῦ δικοῦ μας σχολεῖου, τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου πὺ γιορτάζει φέτος τὰ 50 χρόνια τῆς ζωῆς του ὡς κλασικοῦ σχολεῖου. Εἶναι παράδοση πὺ πολὺ πνευματικὴ παρά τυπικὴ, ἐξωτερικὴ, ἂν καὶ ὁ πολὺς κόσμος, ὅταν μιλᾷ γιὰ παράδοση, σκέφτεται περισσότερο αὐτοὺς τοὺς τύπους καὶ τίς ἐξωτερικὲς συμβατικότητες, παρά τὴ βαθύτερη σημασία πὺ κρύβεται πίσω ἀπ' αὐτές. Αὐτὸ συμβαίνει μὲ πολλὰ σχολεῖα καὶ Πανεπιστήμια στὴν Εὐρώπη, στὴν Ἀγγλία κυρίως, ὅπου ὁ σεβασμὸς κ' ἡ προσοχὴ στὰ ἐξωτερικά σημάδια τῆς παραδόσεως φτάνει ἴσα μὲ μιὰ μικρόχαρη φροντίδα νὰ κρατήσῃ τὸ ἴδρυμα κάθε ἐξωτερικὴ λεπτομέρεια (κτίριο, στολές, τελετὲς κ. ἄ.). Δὲ λέμε βέβαια πῶς πίσω ἀπ' αὐτοὺς τοὺς ἐξωτερικοὺς τύπους δὲν ὑπάρχει κανένα πνευματικὸ βάθος, μόνο πῶς γιὰ τοὺς πολλοὺς καὶ ἰδιαιτέρη γιὰ τοὺς ξένους αὐτὸ τὸ βάθος δὲν εἶναι πάντοτε αἰσθητό· τουλάχιστο τὸ βάθος τῆς παραδόσεως δὲν εἶναι ἐκεῖ σήμερα τόσο θεμελιώδους σημασίας, ὅσο γιὰ τὸ δικό μας τὸ σχολεῖο. Στὶς Εὐρωπαϊκὲς χώρες, ὅπου ἡ πνευματικὴ ζωὴ καταμερίζεται σὲ πολλοὺς παράγοντες, κ' ὁ ρόλος τῶν τέτοιων πνευματικῶν ἰδρυμάτων δὲ μπορεῖ νὰ εἶναι τὸσον ἀπόλυτα κατευθυντήριος καὶ τὸσον ὑπεύθυνα συντελεστικός γιὰ τὴν μορφοποίησιν τῆς πνευματικῆς καὶ κοινωνικῆς ζωῆς τοῦ τόπου, ὅσο σ' ἐμᾶς.

Μὰ καὶ γι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸ λόγο, ἐπειδὴ δηλαδὴ τὴν παράδοση τοῦ σχολείου μας δὲ τὴν βρίσκουμε καθόλου σὲ ὕλικά σημάδια καὶ σ' ἐξωτερικοὺς τύπους, δὲ μιλάει ἄμεσα ἢ παράδοση τοῦ σχολείου μας σ' ὅποιον ἐνδιαφέρεται νὰ τὴ γνωρίσῃ μονάχα ἀπὸ τὴν ὄψη καὶ σ' ἐκεῖνον ποὺ δὲν ἔχει γνωρίσει τὴν ἱστορία του ἢ δὲν ἔχει συνδεθῆ ὁποσδήποτε μὲ τὴ ζωὴ του. Το μῶ ἀκόμη νὰ πῶ πῶς καὶ σὲ πολλοὺς, ποὺ βρέθηκαν σὲ διάφορες ἐποχὲς ἀμεσώτερα συνδεμένοι μαζί του, τὸ βάρος τῆς τέτοιας παραδόσεως τοῦ σχολείου μας δὲν εἶναι ὀλότελα συνειδητό, ἀλλὰ μόνο ποὺ ἀσκεῖ ἀόριστα μιὰ παρορμητικὴ ἢ ἀνασταλτικὴ—ἀνάλογα μὲ τὴν περίστασι—ἐπενέργεια.

Γιὰ νὰ γίνω ὅμως πιὸ ἀντιληπτός, θάπρεπε πρῶτα νὰ δοκιμάσω νὰ καθορίσω περισσότερο συγκεκριμένα τὴ φύση τῆς παραδόσεως τοῦ σχολείου μας. Ἡ ἱστορία τῆς παιδείας στὶς ἑλληνικὲς χώρες εἶναι ἀπαραίτητη γιὰ τὴν ἀνάλυσιν αὐτή. Ξέρουμε δηλαδὴ πῶς τὰ γράμματα εἶχαν πάντα ἰδιαιτέρο θέλημα καὶ τὸ σχολεῖο ἐξαιρετικὴ θέση μέσα στὴν καρδιά τοῦ Ἑλλήνου. Καὶ στὰ πιὸ σκοτεινὰ χρόνια τῆς σκλαβιάς του ζήτησε ἀπὸ τὸ σχολεῖο ὄχι ἀπλῶς ἓνα ἐφόδιο γιὰ τὴν ἐπιτυχία στὴ ζωὴ, ἀλλὰ τὸ φῶς ποὺ θὰ ξεδιάλυνε στὰ σκοτάδια τῆς ζωῆς καὶ τῆς ψυχῆς του καὶ θὰ τοῦ πρόσφερε πολὺτιμο θησαυρὸ γιὰ νὰ ξαγοράσῃ τὴν ἀπολύτρωσιν τῆς ψυχῆς του ἀπὸ τὴν ἀθλιότητα τῆς καθημερινῆς ζωῆς μὲ τὸ νὰ τὸν κἀν ἴκανο—ἔτσι φανταζόταν—νὰ βυθίξῃ ἐρευνητικὸ τὸ βλέμμα του στὰ βαθύτερα νοήματα τῆς ζωῆς, ποὺ τὴν κάνουν αἰώνια, ὠραιότερη καὶ πιὸ ἀληθινή. Τὸν ἀσίγαστο πόθο τοῦ Ἑλλήνου ν' ἀντικρύσῃ πίσω ἀπὸ τὴν ὅποια ὄψη τῆς ζωῆς τὴν ὀπτασίαν τῆς ἰδανικῆς ἀλήθειας, τὴν ἄσβηστη δίψα του γιὰ τὴ γνώση, μόνο τὸ σχολεῖο φανταζόταν ὅτι θὰ μπορούσε νὰ ἱκανοποιήσῃ. Κι' ὅταν ἀγκομαχοῦσε κι' αἰμορροοῦσε ἢ πέθαινε χίλιες φορὲς κάτω ἀπὸ τὴ σκλαβιά, εἶχε πάντα μέσα του τὴν πίστη ὅτι ἀπὸ τὸ σχολεῖο θάπαιρνε τὴ δύναμιν νὰ ξαναζωντανέψῃ καὶ νὰ ξεσκλαβωθῇ γι' αὐτὸ, πρὶν ἀκόμη φτιαχτοῦν τὰ σπαθιά καὶ τὰ τουφέκια ποὺ θάφερναν τὴ λευτεριά, χύθηκαν τὰ τυπογραφικὰ ψηφία ποὺ θάχυναν τὸ φῶς στὸ μυαλὸ καὶ θάτρεφαν τὴν ἐλπίδα στὴν καρδιά τῶν σκλάβων. Ἔτσι ἐξηγιέται πῶς πάντα στὴ συνείδησιν τοῦ Ἑλλήνου τὸ σχολεῖο στάθηκε ἡ φωτοδότρα πηγὴ κι' ὁ δάσκαλος ὁ θεματοφύλακας τῶν ἐλπίδων τοῦ γένους του· κι' εἶναι ὁ Ἕλληνας δάσκαλος ὁ τραγικὸς ἥρωας ποὺ κρατᾷ στοὺς ὤμους του παντοτεινὰ καὶ πολεμᾷ νὰ ἐνσαρκώσῃ τὴν παράδοση τοῦ ἑλληνικοῦ σχολείου· εἶναι ἡ συγκεκριμένη ἔκφρασίς της, ἔτσι τὸν βλέπουμε κατὰ βάθος κι' ἔτσι τὸν θέλουμε πάντα, ὅσο κι' ἂν δὲν τὸ δείχνουμε συνειδητὰ. Καὶ νοιώθει ὁ δάσκαλός μας ἀρκετὰ καλὰ πῶς αὐτὸς εἶναι ὁ φορέας τῆς παραδόσεως τοῦ ἑλληνικοῦ σχολείου· ἔχει τίς πιὸ πολλὰς φορὲς πλήρη τὴν συναίσθησιν τῆς τέτοιας ἀποστολῆς του, ποὺ τὸν κυριεύει ὀλόκληρο καὶ τὸν κάνει μιὰ μορφὴ συμβολικὴ, τὸν ἀνυψώνει πάνω ἀπὸ τὴν στενοκαρδὴ καὶ τα-

πεινή αντίληψη τῆς ζωῆς, τὸν κάνει νὰ τρέφεται μὲ τὴν φλόγα καὶ νὰ ζῆ μὲ τοὺς ὄραματισμούς του, τὸν κάνει νὰ φοῶ χίλιες φορές ἀπὸ τὴν στέρηση, τὴν κακορριζικιά καὶ τὴν πίκρα τῆς ἀπογοητεύσεως καὶ τὴν καταφρόνια ἀπὸ τὶς μαριονέττες τῆς ζωῆς, τὸν κάνει ἥρωα καὶ μάρτυρα μαζί μ' ὄλο τὸν σχολαστικισμό του καὶ τὴν στενοκεφαλιά του κάποτε.

Σὲ κανένα μέρος τοῦ κόσμου ἡ ἀποστολὴ τοῦ σχολείου δὲ στάθηκε τόσο κυριολεκτικὰ ἐθνικὴ κι' ἀνθρωπιστικὴ μαζί (μὲ τὴν πιὸ γνήσια σημασία τῶν λέξεων αὐτῶν) ὅσο στὸν ἑλληνισμό· κανένα σχολεῖο δὲν κράτησε τόσο πιστὰ μία τέτοια γραμμὴ ὅσο τὸ ἑλληνικὸ σχολεῖο μέσα σὲ τόσες φουρτούνες, μέσα σὲ τόσο διαφορετικὲς ἐποχὲς καὶ κάτω ἀπὸ λογιῆς-λογιῆς ρεύματα· αὐτὸ ἔχει καταντήσῃ πιὰ τὸ αἷμα κι' ἡ δημιουργικὴ-πνοὴ στὴν παράδοση κάθε ἑλληνικοῦ σχολείου.

Ἄν αὐτὸ εἶναι τὸ περιεχόμενο κι' ἡ καρδιά τῆς παραδόσεως κάθε ἑλληνικοῦ σχολείου εἶτε σ' ἐλεύθερη εἶτε σὲ σκλαβωμένη Ἑλλάδα, πολὺ φυσικώτερα αὐτὸ εἶναι τὸ περιεχόμενο τῆς παραδόσεως καὶ τοῦ δικοῦ μας σχολείου, μοναδικοῦ στὸν τόπο μας καὶ μ' αἰωνόβια ἱστορία· κι' ἔχουν σημασία τὰ χρόνια, γιατί μ' αὐτὰ στερεώνεται ἡ παράδοση. Τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου, (καὶ δὲν εἶναι λίγο σχετικὰ μὲ τὶς πολιτικὲς κυρίως συνθήκες τοῦ νησιοῦ μας), ἐδικαίωσε τὶς προθέσεις καὶ τὶς προσδοκίες ἐκείνων πού σκέφτηκαν νὰ τὸ ἰδρῦσουν εἶτε σὰν ἀπλήρ ἑλληνικὴ Σχολὴ μὲ τὸν ἀρχαιώτερο, ἀλλὰ τόσο ἐκφραστικὸ τίτλο «Ἑλληνομουσεῖον» εἶτε ὑστερώτερα σὰν κλασικὸ Γυμνάσιο. Κέρδισε τὴν ἐμπιστοσύνη τοῦ κόσμου μὲ τὴν σημασία καὶ τὴν πληρότητα τοῦ ἔργου του, ἐμπιστοσύνη πού μονάχα τὰ τελευταῖα χρόνια κλονίστηκε κάπως μέσα στὴν ψυχὴ ἐκείνων πού ἀπὸ κάποια ρηχότητα στέκουν πάντα ἄβουλοι ἢ μὲ σκεπτικισμό μπροστὰ στὰ ρεύματα πού τοὺς κυκλώνουν, μὰ καὶ πάλι προσωρινά, γιατί μέσα ἀπ' τὴ δοκιμασίαν αὐτὴ βγήκε στέρεο σὰν πρῶτα καὶ μὲ τὴν προτερინὴ του αἴγλη τὸ Σχολεῖο μας.

Ἄλλοι, πού συνήθισαν νὰ κρίνουν τὸ ἔργο ἐνὸς σχολείου ἀπὸ τὴν προθυμία του νὰ προσαρμόζεται κάθε φορὰ στὴν ἀμφίβολη σκοπιμότητα καινούργιων ἐκπαιδευτικῶν ἐπιδιώξεων, θὰ βροῦν ἴσως πῶς τὸ δικὸ μας τὸ σχολεῖο μένει κάπως καθυστερημένο, ἐκτὸς χρόνου καὶ τόπου, ἀφοῦ δὲ δέχεται ν' ἀναθεωρήσῃ τὸ πρόγραμμά του, ὥστε νὰ ἐξυπηρετήσῃ καὶ τὶς ἀπαιτήσεις τῆς σύγχρονης ζωῆς. Κι' ὅμως αὐτὸ ἴσα-ἴσα ἀποτελεῖ τὴν παράδοσή του, ἡ ἐπίμονη ἄρνησή του ν' ἀλλάξῃ κάθε τόσο προσανατολισμούς, ὄχι ἀπὸ στενοκέφαλο πείσμα καὶ νεκρικὴν ἀκαμψία, ἀλλ' ἀντιθέτως γιατί ἐξακολουθεῖ νὰ πιστεύῃ στὴν ὑποχρέωσή του νὰ βοηθῇ τὸν ἄνθρωπο νὰ βρῆσκη μέσα του τὸν αἰώνιον ἄνθρωπο, πού ζητᾷ ν' ἀναδημιουργηθῇ καὶ ν' ἀναδημιουργήσῃ τὴ ζωὴ, ἔτσι πού νὰ τὴν κἀνῃ ἀξία του, κι' ὄχι ἀπλῶς νὰ τὴν ἀκολουθῇ τυφλὰ στὰ πρόσκαιρα ξεστρατίσματά της. Ἄν τὸ σχολεῖο μας ξεχνοῦσε τὴν παράδοσή του

αυτή, θάχανε την προσωπικότητά του, θά καταντούσεν ένα από τὰ πολλά, πού γιατί στεροϋνται ἀκριβῶς τὴν παράδοση ἀγωνίζονται ὄχι νὰ τὴν δημιουργήσουν, (ἡ ἐποχή μας εἶναι τόσο ἄστατη καὶ τόσο ἀκαθόριστες οἱ ἰδέες), ἀλλὰ πῶς νὰ ἰσοροπήσουν κάπως μέσα στὸν παραδαρμὸ καὶ τὴν σύγχυση τῆς ἐποχῆς μας.

Κι' οὐτε εἶναι ἀλήθεια πῶς θέλει ν' ἀγνοῇ ἀπὸ προκατάληψη κάθε καινούργια φάση τῆς ζωῆς, ὅπως θά νόμιζεν ὁ ἀνίδεος πού περιμένει νὰ κρίνῃ ἀπὸ τὸ θόρυβο καὶ τὴν προσχηματικὴν ἐπίδειξη. Κι' εἶναι κι' αὐτὸ ἄλλο ἕνα γνώρισμα τῆς παραδόσεως τοῦ σχολείου μας, ἡ σταθερὴ στὸν σκοπὸ τῆς, ἀλλὰ ἀδιακήρυκτη, μετριόφρονη καὶ σεμνὴ στὸν μυσταγωγικὸ τῆς χαραχτῆρα ἐργασία του. Δοκίμασε πολλές φορές τὴ βιαιότητα τῶν καινούργιων ρευμάτων, ζήτησε ὅμως ὑπομονετικὰ καὶ ψύχραιμα νὰ βρῆ ἂν ὑπῆρχε τίποτε τὸ ἀληθινὰ βιώσιμο, γιὰ νὰ τὸ δεχτῆ. Συντηρητικὸ ἀπ' τὸ χαραχτῆρα του καὶ δύσπιστο ἀπὸ πείρα σὲ κάθε πρώτη λάμψη δὲ βιάζεται, εἰν' ἀλήθεια· ποτὲ ὅμως δὲ μένει ἱκανοποιημένο μ' ὅ,τι δίνει καὶ δὲν ὀχυρώνεται πίσω ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ του· ἀναζητᾷ διαρκῶς, φλέγεται ἀπὸ τὸν πόθο νὰ βελτιώνῃ τὰ μέσα του καὶ τὶς μεθόδους του, νὰ δῖνῃ ὁλοένα καὶ περισσότερα ἀπὸ τὸ ἑαυτὸ του χωρὶς νὰ τὸν ἀλλάξῃ· μόνο ἕνας πού ἔζησε καιρὸ σ' αὐτὸ καὶ τὸ παρακολούθησε ἀπὸ κοντὰ μπορεῖ νὰ νοιώσῃ καλὰ τὴν ἐξελικτικὴ αὐτὴ τάση του. Ἡ ἀναγνώριση τῆς ὑποχρέωσεως αὐτῆς πρὸς αὐτοέλεγχον καὶ αὐτοεξέλιξιν, (πού ἀρχίζει πιά νὰ ἐπιβάλλεται κι' αὐτὴ σὰν ἕναν ἄλλο γνώρισμα τῆς παραδόσεώς του), ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους πού τὸ ὑπηρετοῦν φτάνει κάποτε σ' ἀληθινὴ αὐταπάρνηση. Πολλές φορές μὲ συγκίνησίν μου εἶδα ἀνθρώπους μὲ διαφορετικὴ ἰδιοσυγκρασία, διαφορετικὴ μὀρφωση καὶ μὲ διαφορετικὴς ἀκόμη ἀπόψεις καὶ ἐπιδιώξεις νὰ λυγίζουν μπροστὰ στὴν ὑπέριστατην αὐτὴ ἀπαίτηση καὶ νὰ ὑποτάζουν τὴ βούλησίν τους κάτω ἀπὸ τὴν ἐπιταγὴν πού ὑπαγορεύει ὁ σεβασμὸς στὴν παράδοση! Μοῦ εἶπαν γιὰ κάποιον παλιὸ Γυμνασιάρχην πῶς ἐξεμυστηρεύτηκε κάποτε ἔτσι περίπου: «εἶχα δεχτῆ νὰ προσφέρω τὶς ὑπηρεσίες μου στὸ Παγκύπριον ἀπὸ λόγους καθαρὰ ἀτομικοὺς· ὅσο ὅμως μελετοῦσα τὴν ἱστορίαν του καὶ γνωρίζομαι μὲ τὸ περιβάλλον του, ἄρχιζαν νὰ νοιώθω τὶς φιλοδοξίες μου διαφορετικὴς»· εἶχε μιλήσει στὴν ψυχὴν του ἢ παράδοση τοῦ σχολείου, ὄχι μὲ ἰδιόρρυθμες ἀρχιτεκτονικὴς, μισοφῶτιστους μεσαιωνικοὺς διαδρόμους, ἀναμνηστικὴς πλάκες καὶ ἀρχαῖες τελετές, ἀλλὰ μὲ τὸ αὐτὸ πνεῦμα τῆς πού εἶναι διάχυτον, ὄχι στὸ ἄψυχον κτίριόν του, τὸ τόσο κοινὸν καὶ δίχως ἐνδιαφέρο κανένα καὶ λογικὴ ἀκόμη, ἀλλὰ στὴ σκέψιν τῶν ἀνθρώπων τοῦ περιβάλλοντός του πού τὴν ἐπηρεάζει κι' ἔτσι πού εἶναι, ἀπλῶς γιὰτὶ «εἶναι»· παρατηρήθηκαν δυσάρεστες συνέπειες, ὅσες φορές ἀγνοήθηκε ἢ παραγνωρίστηκε ἢ παράδοση αὐτὴ εἴτε ἀπὸ ἐγωικὸν πληθωρισμὸν εἴτε ἀπὸ ἐπιπολαιότητα.

Εἶναι ἀλήθεια πῶς ἡ χρησιμοθηρικὴ τάση τῆς ἐποχῆς μας κ' ἡ βιασύνῃ πού κυριαρχεῖ σήμερον παντοῦ δυσκολεύουν σ' ἕνα σημεῖον

τὴν προσπάθεια τοῦ σχολείου νὰ κάμῃ νὰ καρποφορῇ ἢ παράδοσὴ τοῦ γενικὰ καὶ κάπως ἄμεσα· τὸ ὑλικὸ πού μᾶς ἔρχεται δὲν εἶναι πάντα προπαρασκευασμένο γιὰ νὰ τὴν νοιώσῃ· μὴ τόσο πνευματικῶς περιεχομένου παράδοσὴ χρειάζεται καὶ ἄρκετὸ πνευματικὸ βάθος γιὰ νὰ ριξῇ ρίζες. Εἶναι ὅμως ἀξιοσημείωτο πῶς καὶ τὰ πιὸ φτωχὰ ἀπὸ πνευματικὸ περιεχόμενο στοιχεῖα—πού ἀποτελοῦν σημαντικὴ ἀναλογία τῶν μαθητῶν του—ἔρχονται τὶς πιὸ πολλές φορές παρακινημένα ἀπὸ τὴν ἀκαθόριστὴ ἐπενέργεια τῆς παραδόσεώς του πᾶνω στοὺς δικούς του· ἄρκετοὶ ἀπ' αὐτοὺς μένουν ὑλικὸ ἀχώνευτο γιὰ τὸ ἄργαστῆρι τοῦ σχολείου. Γιὰ νᾶμαστε ὅμως δίκαιοι πρέπει νὰ ὁμολογήσουμε πῶς τὶς πιο πολλές φορές ἡ παράδοσὴ αὐτῆς ζῆ φωτεινὴ καὶ μ' ὄλη τὴν ἐπιβολὴ τῆς μέσα στὴν ψυχὴ τῶν γονιῶν, πού ἀναλαβαίνουν οἱ ἴδιοι, ἂν μάλιστα ἔτυχε νὰ εἶναι ἀπόφοιτοὶ του, νὰ μὴ σουν τὰ παιδιὰ τους στὴν παράδοσὴ τοῦ σχολείου. Ἄρκετὲς φορές μοῦ ἔτυχε νὰ κάμω ζωηροὺς μαθητὰς νὰ συναισθανθοῦν μὴ ἀσυμβίβαστῆ μετὰ τὴν ἰδιότητά τους πράξῃ ἢ νὰ προλάβω μὴ παιδικὴ τρέλλα, πού θὰ μπορούσε νὰ ἐκθέσῃ τὸ σχολεῖο, μὲ νὰ τοὺς ἐξηγήσω ἀπλῶς γιατί τοὺς θέλει ἔτσι τὸ σχολεῖο τους, καὶ νὰ τοὺς παραστήσω τὴν ἐξχωριστὴ προσωπικότητά του, πού ἔπρεπε νὰ τὴν σεβαστοῦν. Κι' ἐμεῖς, θυμᾶμαι, σὰν φοιτητὲς εἴχαμε ἀνάμεσα στοὺς ἄλλους φοιτητὲς, πού προέρχονται ἀπ' ἄλλα σχολεῖα, ἕνα κάποιο συναίσθημα ὅτι «εἴμαστε πιὸ γνωστοί», πῶς ἀντιπροσωπεύαμε ὄχι ἕνα ὅποιο σχολεῖο, πού θὰ διακρινόταν ἀπ' τὰ ἄλλα μόνο μ' ἕνα τίτλο, πού δὲ θὰ σήμαινε γιὰ τοὺς ἄλλους τίποτε τὸ ξεχωριστό.

Σ' αὐτὸ βέβαια συντελοῦσε, πρέπει νὰ τ' ἀναγνωρίσουμε, καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι πολλοὶ ξεχωριστοὶ ἄνθρωποι κι' ἐπιστήμονες, πανελληνια γνωστοὶ ὕστερα, πέρασαν ἀπὸ τὸ σχολεῖο μας εἴτε σὰ Γυμνασιάρχες εἴτε σὰν ἀπλοὶ καθηγηταὶ του, καὶ πού ἐργάστηκαν εὐσυνείδητα νὰ δημιουργήσουν μὴ τέτοια παράδοσὴ κι' ἐδῶ καὶ σὰ ξένα. Μὰ καὶ οἱ ἄλλοι δασκάλοι του, μπορεῖ νὰ ἦσαν ἄνισοι σ' ἐπιστημονικὴ κατάρτιση καὶ σὲ διδακτικὴ ἰκανότητα, ἦταν ὅμως ὅλοι ἄνθρωποι μὲ ἔντονη δικὴ τους προσωπικότητα πού ἐπιβάλλοταν ἀμέσως καὶ πού σέβονταν τρομερὰ τὴν ἀξιοπρέπεια τοῦ σχολείου τους, καὶ συναισθάνονταν βαθιὰ τὴν εὐθύνη τους ἀπέναντι του· οἱ εἰκόνας τοὺς εἶναι ἴσως τὸ μόνο ἐξωτερικὸ μέσο, μὲ τὸ ὁποῖο ἐκφράζεται σήμερᾴ ἢ παράδοσὴ τοῦ σχολείου. Μόνο μὲ τὴν ξέχωρῃ, ὅσο περιωρισμένη κι' ἂν ἦταν, προσωπικότητά τους καὶ τὴ συνείδηση τῆς εὐθύνης τους θαρρῶ πῶς συντονίζοταν ἢ ἐπίδραση τοῦ σχολείου πᾶνω στοὺς τροφίμους του, ὥστε, παρὰ τὴν ὁμολογούμενη ἔλλειψη ἄλλου συντονισμοῦ καὶ κυρίως διδακτικοῦ, νὰ βγαίνουν οἱ ἀπόφοιτοὶ του σὰ παλιὰ τὰ χρόνια μὲ τὴν ὁμοιογένεια στὶς ἀπόψεις τους καὶ ὁμοιομορφία στὶς ἐκδηλώσεις τους.

Ἐμᾶς τοὺς νεώτερους, ὄχι ἀδρὲς βέβαια φυσιογνωμίες, μᾶς ἐπιβάλλει πιὸ πολὺ ἢ παράδοσὴ πού βρήκαμε, καὶ πού ἔχουμε καθῆκο νὰ σεβαστοῦμε καὶ νὰ τὴ συνεχίσουμε σὰ μέσο δημιουργικῆς

στην εργασία του σχολείου, αφού ή επίδρασή της είναι τόσο ευεργετική. Πρέπει όλοι μας, και πιο πολύ εκείνοι που το διαχειρίζονται υπεύθυνα, νάχουν πάντα μπροστά τους τή βαρεία ευθύνη τους απέναντι στην τέτοια παράδοση, και που θάπρεπε νά τή στυλώσουν πιο γερά και μ' έξωτερικά ακόμη γνωρίσματα, όχι κούφια κ' έξεζητημένα, αλλά θετικά και βγαλμένα μέσα από τήν όλη κατεύθυνση του σχολείου: ώρισμένης φύσεως π.χ. όμιλίες, συγκεντρώσεις, παραστάσεις και άλλες γιορτές που θά χαραχτήριζαν τήν πνευματική του έκδηλωση, θά μπορούσαν νά συνδεθούν όριστικά και συστηματικά με τήν παράδοσή του και θάδιναν εύκαιρία και στους μαθητάς του πρό παντός νά συνδεθούν στενώτερα μαζί του. Κι' άλλες ακόμη τέτοιες εύκαιρίες θά μπορούσαν νά βρεθούν, που θάδειχναν πώς τó σχολείο ξέρει και μπορεί νά έμφυσά τήν πνοή του στο γύρω του κόσμο και νά τόν όδηγή νά νοιώθη βαθύτερα και υγιέστερα τή σύγχρονη ζωή· μερικές τέτοιες προσπάθειες, που ανάλαβε τώρα τελευταία τó σχολείο, απόδειξαν πώς μπορούν νά περιληφθούν μέσα στο πεδίο τής δράσεώς του και νά συνδεθούν με τήν παράδοσή του χωρίς νά τή βλάψουν στην ουσία της.

Πρέπει όμως όλ' αυτά νά γίνονται πάντα χωρίς βία, ψύχραιμα και μελετημένα. Πρό πάντων πρέπει νά είμαστε προσεκτικοί κι' ευαίσθητοι μπροστά στην παράδοση του σχολείου. Σε παλαιότερα χρόνια τó σχολείο κακοπάθησε από δικές μας ανθρώπινες αδυναμίες, κι' ίσως και σήμερα ακόμη νά λείπη πότε πότε από τή διαγωγή μας απέναντί του ή ευλάβεια που επιβάλλεται νάχουμε. "Όλη του ή ιστορία μαρτυράει πώς έπρωτοστάτησε ή συνεργάστηκε αποτελεσματικά, κι' άς μη φαινόταν πάντα, σε κάθε αξιόλογη πνευματική έκδηλωση του τόπου μας. Οί γιορτές που έγιναν απ' άρορμη τά πενηντάχρονα του είχαν και τούτο τó μεγάλο καλό: οί τιμές που τού έγιναν κι' ή συμπάθεια που τού έξεδηλώθηκε από παντού, απέδειξαν πώς, μ' ό'τι κι' άν συμβαίνει, τó σχολείο έξακολουθεϊ ακόμη νά στέκη πολύ ψηλά μέσα στη συνείδησή μας· αυτό βέβαια όφείλεται και στην εκτίμηση του έργου του γενικά, μα και στο σεβασμό για τήν παράδοσή του. Κι' αυτός ό σεβασμός δέν πρέπει ποτέ ν' άφίσουμε για κανένα λόγο και από καμμιά άστοχη ένέργεια νά ξεδυνατίση ή, ακόμη χειρότερα, νά καταντήση σ' άδιαφορία.

Θ. Α. ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

ΤΟ ΚΛΑΣΣΙΚΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΚΑΙ ΟΙ ΘΕΤΙΚΕΣ ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ

Οι πιό κάτω σκέψεις μου σχετικά με τη συμβολή των κλασικών γυμνασίων στην διαμόρφωση του έπιστήμονα, και μάλιστα του έπιστήμονα των θετικών έπιστημών, στριφογυρίζουν τώρα στο μυαλό μου με τον γιορτασμό των πενήντα χρόνων ζωής του Παγκυπρίου Γυμνασίου. Πιστεύω μάλιστα πως το στριφογύρισμα αυτό επέχει την θέση μιας ευχαριστίας και μιας σιωπηλής και ταπεινής έκφρασεως εύγνωμοσύνης προς το ίδρυμα αυτό που του χρωστώ τον μισό μου έαυτό. Ασφαλώς για το ίδρυμα ή ταπεινή και άσημαντή μου έκφραση ευχαριστίας και εύγνωμοσύνης δεν έχει μεγάλη σημασία. Ταχα χρειάζεται έπαινους ένα διαμάντι για ν'άναι διαμάντι; Για μένα όμως αυτό είναι μια ανάγκη' έχει τη σημασία του.

Ο έπιστήμονας, ο έρευνητής του έσχάτου λόγου ιδεών και πραγμάτων, του «ότι» και «γιατί» της ζωής, χρωστά σχεδόν το πάν στο κλασσικό γυμνάσιο. "Αν ο τρόπος εργασίας ενός Πανεπιστημίου — τουλάχιστο του δικού μας — δεν ήταν από άποψεως αποτέλεσμα και όχι εύσεβων πόθων και προγραμμάτων μόνο πηγή άπλης μαθήσεως, δηλαδή ξερής μεταδόσεως ειδικών έπιστημονικών γνώσεων προς επαγγελματική κατάρτιση, και άπλη διδαχή τρόπου έπιστημονικής εργασίας για μελλοντική έπιστημονική έρευνα, ασφαλώς οι γυμνασιακές σπουδές θα είχαν πολύ μικρότερη σημασία για τον έπιστήμονα.

Προτού όμως μιλήσω για την σημασία των γυμνασιακών σπουδών στην ολοκληρωμένη φυσιογνωμία του πραγματικού έπιστήμονα (και όχι του άπλου επαγγελματία), θα πρέπει να σχεδιαγράψω ώρισμένες χαρακτηριστικές ιδιότητες του έπιστήμονα, που θα πρέπει αυτός να κατέχει για ν' ανταποκρίνεται όλότελα προς την ιερά έννοια του τίτλου του. Για ν'άναι πραγματικός έπιστήμονας ένα άτομο πρέπει πρώτα απ' όλα να είναι μια ήθική, με την πλατύτερη σημασία της λέξεως, προσωπικότητα. Δεύτερο πρέπει να κατέχει άρκετές, ειδικές της έπιστήμης του, γνώσεις, τόσο θεωρητικές όσο και πραχτικές. Τρίτο πρέπει να διαπνέεται από ένθεον έρωτα προς την έπιστήμη του και να κατέχει ένα τρόπο εργασίας προς έξω πανεπιστημιακή έρευνα για προαγωγή της έπιστήμης του. Και τέταρτο πρέπει ή κατασκευή του έγκεφάλου του να έγκρύπτει μια γενική προδιάθεση προς την έπιστήμη, μια τάση προς συνεχή έρευνα. (Δεν θεωρώ σχετικά με το τελευταίο αυτό άπαραίτητη ύπαρξη ειδικής προς ώρισμένο έπιστημονικό κλάδο προδιαθέσεως. Φτάνω μάλιστα στο σημείο να ύποπτεύομαι αν υπάρχουν καν ειδικές, τόσο ειδικές όπως τις θέλουμε, προδιαθεσεις).

"Εχοντας ύπόψη μας τις τέσσερις αυτές κυριώτατες ιδιότητες, τις άπαραίτητες για την έννοια άληθινός έπιστήμονας, μπορούμε πιά ξεκόθρα να δοϋμε τη σημασία και την αξία των γυμνασιακών

σπουδών. Γιατί, αν την τελευταία ιδιότητα, τη γενική προδιάθεση προς την έπιστήμη — καλύτερα την τάση προς έρευνα — την φέρνει το άτομο από γεννήσιο του, και τις δυο άλλες ιδιότητες, τον ένθεον έρωτα προς την έπιστήμη του με τον τρόπο εργασίας και την απόχτηση γνώσεων, τις παίρνει από τα διάφορα Πανεπιστήμια, το πρώτο, την ήθικη προσωπικότητα, που άποχτάται μόνο με την παιδείωση, την παίρνει άποκλειστικά από το σχολείο, ιδίως το σχολείο μέσης έκπαιδύσεως. Δέν παραγνωρίζω τη γενική άνατροφή και τις κληρονομικές προδιαθέσεις για την μόρφωση της ήθικης προσωπικότητας. Η συστηματική όμως μετάδοση ήθικων γνώσεων, άνάμιχτων προς άλλες πραχτικές που έχουν την άξία των προσλαμβανουσών παραστάσεων, ή πραγματική παιδείωση (κι' όχι ή άπλή μάθηση) όφείλεται άποκλειστικά στα σχολεία μέσης έκπαιδύσεως και είδικώς στα κλασσικά. Το ότι είναι άνάγκη ό έπιστήμονας να άποτελεί ήθικη προσωπικότητα μιá και βρίσκειται σε ύψηλή κοινωνική θέση, άποτελώντας και την πρωτοπορεία της κοινωνίας προς την πρόοδο, δέ μου φαίνεται πως είναι πράγμα συζητήσιμο, άφου είναι πέρα για πέρα άυταπόδειχτο.

Οί κλασσικές σπουδές μαζί με το άκόνισμα και την εύλυγισία που έπιφέρουν στη σκέψη μας, έτσι χωρίς να δίνουν ούτε στιγμή την ύποψία της κατά προδιαγραμμένο στενό πρόγραμμα άπλης ήθικοποιήσεως του άτόμου, μας μεταδίδουν τις ήθικές γνώσεις, το θεμέλιο για την άνοικοδόμηση της ήθικης προσωπικότητας. Μόνο με αυτές ό μελλοντικός άνθρωπος άποχτά την γενική ήθικη νόηση και κυριαρχεί με αυτή και κατευθύνει τις άλλες του γνώσεις προς κάποιο ύψηλό σκοπό. Ασφαλώς ή άποκλειστικότητα των κλασσικών σπουδών στην όλη παιδείωση, του ύποψηφίου μάλιστα των θετικων έπιστημών, θα τον στερούσε από μερικές άλλες πάντοτε άναγκαίες γνώσεις, προπαντός τις γενικές γνώσεις των θετικων έπιστημών. Μά ή σημερινή συγκρότηση των γυμνασίων δίπλα στις κλασσικές σπουδές, που άπασχολούνται περισσότερο με το ήθικό τμήμα της παιδύσεως, τοποθετεί σε ίση μοίρα και τις γενικές έγκυκλοπαιδικές σπουδές με την διδασκαλία πάντοτε σε γενικές γραμμές των καταχτήσεων και των πορισμάτων των θετικων έπιστημών. Με άλλα λόγια στα σημερινά μας γυμνάσια ύπάρχει και ή ποθητή άπλή μάθηση, ή ξερη γνώση, έτσι πια που το κλασσικό γυμνάσιο να μη θεωρείται μονομερές και άκατάλληλο προς προπαρασκευή για τις θετικές έπιστήμες.

Καταδικάζουμε την άποψη μερικων που παραγνωρίζουν την άξία των κλασσικών σπουδών ως προπαρασκευαστικό στάδιο για τον μέλλοντα να έπιδοθει στις θετικές έπιστήμες. Οί άνθρωποι αυτοί άθέλητά τους παραμερίζουν τα «περί ήθικης προσωπικότητας» του έπιστήμονα και τον κλείουν μέσα σε κάτι τείχη πολύ στενής είδικεύσεως, σε μιá θέση να πούμε έξω της κοινωνίας ως συνόλου πολλων έκδηλώσεων από των οικονομικων ως των πολυ-

τελών καλλιτεχνικών. Θά ήταν χιμαιρικό ασφαλῶς νά ἀκολουθήσουμε τήν συνταγή τους περί ἀναπλήρωσεως τῶν κλασσικῶν σπουδῶν σέ ἰδιωτικὲς κατοπινὲς μελέτες. Θά ὑπάρχει τάχα τότε ὁ καιρὸς καὶ τὸ ἔδαφος πρὸς εὐδοκίμησιν τῶν κλασσικῶν διδασκασίων καὶ δὲ θά εἶναι ἀργά γιὰ τὴν διαμόρφωσιν τῆς ἀπαραίτητης ἠθικῆς προσωπικότητος; Ὑπάρχει ἐπίσης καὶ ἓνα ἄλλο σοβαρὸ ζήτημα, ποῦ τὸ ξεχωρίζω ἔστω καὶ ἂν περιλαμβάνεται μὲς τὸν κύκλον τῆς ἠθικῆς προσωπικότητος. Πρόκειται γιὰ τὴν φιλοσοφικὴν γενικῶς ἀντίληψιν τῆς ζωῆς, πρᾶγμα ποῦ δὲ δίδει τὸ Πανεπιστήμιον, ἢ, ἂν τὸ δίνει δίνει ἀπλῶς κομμάτια ποῦ πολλὰς φορές πιθανὸ νά ὀδηγήσουν σὲ ἐσφαλμένα «φιλοσοφικά πιστεύω» ἂν δὲν προηγηθῶν οἱ γυμνασιακὲς κλασσικὲς σπουδές. Ἐξάλλου ὥσπου νά ἀποκτήσῃ ἓνας ἐπιστήμονας πλήρη γνώσιν τῆς ἐπιστήμης του περὶ τὴν ἡλικίαν ἐκείνην ποῦ διψᾷ περισσότερο γιὰ τὸν σχηματισμὸν μιᾶς γενικῆς φιλοσοφικῆς ἀντιλήψεως, τῆς κοσμοθεωρίας. Ἐνῶ ἀντιθέτως οἱ κλασσικὲς σπουδὲς ἐνεργοῦν κατὰ τὴν ἐφηβικὴν ἡλικίαν, τὴν ἡλικίαν τῶν φιλοσοφικῶν ἀναζητήσεων, ἀναζητήσεων μάλιστα κάτω ἀπὸ μιαν θολὴν καὶ βαριά ἀτμόσφαιρα. Ὅλοι ξαίρουμε πόσο τσακκίζει τὴν ἐποχὴ αὐτὴ μὴ λειψὴ ἀπάντησιν, προπαντὸς καμμιὰ ἀπάντησιν, καὶ πόσο ἀργότερα βαραίνει σὲ ὄλον τὸν κατοπινὸ βίον μιὰ κακὴ κοσμοθεωρία, ποῦ ἔχει σχηματιστεῖ κατὰ τὰ ἐφηβικὰ χρόνια. Τὸ τί ἀξίζει μιὰ ὑγιὲς κοσμοθεωρία καὶ προπαντὸς ἡ τάσις πρὸς τὴν φιλοσοφίαν γιὰ ἓνα ἐπιστήμονα δὲν θά τὸ συζητήσω. Ἀπλῶς θά ἀναφέρω ἓνα ἀφορισμὸν τοῦ Ἰπποκράτη, τοῦ Πατέρα τῆς Ἱατρικῆς, ποῦ ἔλεγε: «Ἰητὴρ φιλόσοφος, ἰσόθεος». Μποροῦμε νά ἐπεχεινῶμε τὰ σύνορα τοῦ ἀφορισμοῦ αὐτοῦ μὲ τὸ «ἐπιστήμων φιλόσοφος, ἰσόθεος» τότε ἀγγίζουμε πιά τὴν ἀλήθειαν.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

Ἡ ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΟΥ ΠΑΓΚΥΠΡΙΟΥ ΣΤΗ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΔΑΣΚΑΛΩΝ

Πολλὰ εἶν' ἐκεῖνα τὰ μεγάλα καὶ τὰ ὠραία, γιὰ τὰ ὁποῖα μπορεῖ δικαιωματικὰ νά καυχηθεῖ τὸ Παγκύπριον Γυμνάσιον: ἔδωκε στὴν κοινωνίαν μας τὰ πῶς καλὰ καταρτισμένα καὶ ἄξια στελέχη, γέννησε στὴν ψυχὴ τῶν παιδιῶν τοῦ νησιοῦ μας κί' ἔθρεψε τὴν ἐθνικὴν περηφάνειαν, δημιούργησε τοὺς ἐπιστήμονές μας. Ἀπάνω ὁμως ἀπ' ὅλα τοῦτα θά στέκει ἡ συμβολὴ του στὴ δημιουργίαν δασκάλων.

Ὅσο ἀπλὸ φαίνεται τοῦτο ἀπὸ πρώτη ὄψιν, τόσο πολὺπλοκο καὶ τόσο δύσκολο παρουσιάζεται σ' ἓνα ἐρευνητικώτερον κοίταγμα σὰν μπεῖ μπροστὰ ἢ σημασίαν τῆς δουλειᾶς τοῦ δασκάλου μέσα στὸ σχολεῖο κί' ἔξω ἀπ' αὐτό, ἡ θέση τοῦ δασκάλου σὰν κοινωνικοῦ κ' ἐκπολιτιστικοῦ παράγοντα.

Είναι καταφάνερο πώς τὰ γράμματα ἀπλῶς δὲν κάνουνε τὸ δάσκαλο. Πρέπει ὁ χαρακτήρας του νὰ δημιουργηθεῖ τέτιος πού νὰ τοῦ ἐπιτρέπει νὰ στέκει πάντα ἀλύγιστος μπροστὰ στὸν καθημερινὸ πόνου καὶ τίς ἄχαρες ἀπογοητεύσεις πού θὰ τοῦ προσφέρει ἡ δουλειά του, νὰ πατᾶ τ' ἀγκάθια πού θᾶναι στρωμένους ὁ δρόμος του ὅπως κάθε ἄλλος θὰ πατοῦσε τὰ ρόδα. Καὶ τὸ Παγκύπριο Διδασκαλεῖο, παιδί κι' ἀδέρφι συγκαρινὰ τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου, μπορεῖ νὰ καυχηθεῖ πῶς δὲν ἀστόχησε καθόλου στὸ μεγάλο τοῦτο προορισμὸ του, ἀλλ' ἀπεναντίας ἰκανώτατα στάθηκε ἀντάξιο τοῦ ρόλου του, πού γινόταν πολὺ δυσκολώτερος ἀπὸ ὅποιουδήποτε ἄλλου Διδασκαλείου, ἵγιατι δούλευε σ' ἓνα δουλωμένο νησί.

Δὲν εἶχε δωτέρα μονάχα νὰ προσφέρει τὴν ἐπιστημονικὴ κατάρτιση στὸ δάσκαλο καὶ δὲν εἶχε μονάχα νὰ τοῦ γεννήσει τὴν ἀγάπη πρὸς τὸ ἐπάγγελμα. Εἶχε συγχρόνως καὶ νὰ δημιουργήσει μιὰ γερὴ ἐθνικὴ συνείδηση, χωρὶς τὴν ὁποία ὁ Κύπριος Δάσκαλος δὲν θᾶστεκε στὸ ὕψος τοῦ προορισμοῦ του.

Τὸ Παγκύπριο Διδασκαλεῖο πέτυχε καὶ σὲ τοῦτο κ' εἶναι ἀκριβῶς σ' αὐτὸ πού ὀφείλει τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἐκτίμησης, μὲ τὴν ὁποία περιβαλλόταν. Ἄλλ' εἶναι ἀκριβῶς ἐπίσης γιαυτὸ πού κέρδισε καὶ τὸ μῖσος ἐκείνων, στοὺς σκοποὺς τῶν ὁποίων ἀντιμαχόταν ἡ δράση του. Ἐνα μῖσος πού κατῶρθωσε νὰ τὸ θανατώσει ἀπ' τὴ μιὰ μεριά μὰ καὶ νὰ τὸ ἀψηλώσει ἀπ' τὴν ἄλλη σ' ἓνα βᾶθρο πανύψηλο στὴ συνείδηση ὄλων τῶν τωρινῶν γενιῶν καὶ στὴν ἀνάμνηση ὄλων τῶν μετερχομένων.

Ὁ δάσκαλος, πού κατὰ τὰ παραδεγμένα σ' ὀλόκληρο τὸν πολιτισμένο κόσμου, ὀφείλει νᾶναι «παγὰ λαλέουσα» πάνω σὲ κάθε εἶδος πολιτικῆς καὶ κοινωνικῆς ἐκδήλωσης καὶ πού πρώτιστὴ του δουλειὰ πρέπει νᾶναι ἡ δημιουργία ὑγιоῦς πολιτικοῦ φρονήματος, κρίθηκε συμφέρον νὰ σιγήσει. Εἶταν ὅμως ἀδύνατο νὰ σιγήσει ἐφ' ὅσον ἡ ἐθνικὴ του συνείδηση χαλκευόταν ἀτσάλινη μέσα στὸ Παγκύπριο Διδασκαλεῖο. Μονάχα ἂν σβηνόταν ὁ ἥλιος τὸ φεγγάρι δὲν θὰ ξανανέτελλε. Κι' ἀποφασίστηκε νὰ σβηστεῖ ὁ φωτοδότης ἥλιος πού χρόνια καὶ χρόνια ἔδινε ζωὴ στίς Κυπριακὲς Ἑλληνικὲς γενιές. Πλὴν, «σκληρὸν τὸ πρὸς κέντρα λακτίζειν». Τὸ αἷμα τῶν Κυπριακῶν γενιῶν τόσων αἰῶνων κυοφορεῖ τὸ ἐθνικὸ σπέρμα ἀναλλοίωτο κι ἀνεκφύλιστο. Κι ὥσπου ἡ γῆ πού τρῶει τὰ ἑλληνικὰ κυπριώτικα κορμιά θὰ τρέφει στάχια ζωντανεμένα μὲ τὸ αἷμα μας, κι ὥσπου τὰ στάχια τοῦτα θὰ ἐξακολουθοῦν νὰ τρέφουν ἄλλα κορμιά ἑλληνικὰ, ἡ δουλειὰ τοῦ Παγκυπρίου Διδασκαλείου θὰ ἐξακολουθεῖ νὰ γίνεται ἔστω κι ἂν αὐτὸ καθαυτὸ μένει κλειστό, ἢ μᾶλλον πολὺ περισσότερο γιὰτι αὐτὸ μένει κλειστό.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΜΙΛΤ. ΠΑΥΛΙΔΗΣ

Πρόεδρος Παγκυπρίου Διδασκαλικῆς Ὁργανώσεως,

ΠΡΟΣΩΠΙΚΑΙ ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ

“Ο ΤΗΛΑΥΓΗΣ ΦΑΡΟΣ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ”

Οὕτως ἐβάπτισε τὸ Παγκύπριον Γυμνάσιον καὶ Διδασκαλείον καὶ οὕτω συνήθιζε νὰ ἀποκαλῆ αὐτὰ εἰς τοὺς στομφώδεις λόγους τοῦ ὀ γυμνασιάρχης τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου καὶ διευθυντῆς τοῦ Παγκυπρίου Διδασκαλείου κ. Μιχ. Δ. Βολονάκης (1896—1911). Ὁ ἴδιος ἐχώρισεν ἀπὸ τῆς ΣΤ' τάξεως τοῦ Γυμνασίου τὸ Π. Διδασκαλεῖον καὶ καθιέρωσε τοὺς δύο τίτλους του, ἀλλὰ διὰ τῆς ἐνιαίας διευθύνσεως καὶ τοῦ ἐνὸς καὶ συνεχοῦς προγράμματος ἀμφοτέρων ἐκράτει αὐτὰ συνηνωμένα καὶ ἀρρήκτως συνδεδεμένα εἰς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ ἐκπαιδευτήριον, τὸ ὁποῖον ὠνειρεύετο καὶ προώριζε νάποβῃ πράγματι ὁ τηλαυγῆς φάρος ὄχι μόνον τῆς Κύπρου, ἀλλὰ καὶ τῆς Ἑγγύς ἢ περὶξ Ἀνατολῆς.

Οἱ παλαιότεροι ἐνθυμούμεθα, πῶς καὶ πόσον οἱ κομματικοὶ καὶ ἐκπαιδευτικοὶ ἀντίπαλοι ἢ ἀντίζηλοι εἰρωνεύοντο καὶ ἐχλεύαζον «τὸν τηλαυγῆ φάρον τῆς Κύπρου καὶ τῆς Ἀνατολῆς» ὡς καὶ τὸν ἀνάδοχόν του καὶ διὰ τοῦ τύπου καὶ ἀπὸ στόματος.

Ὁ γράφων τὰς γραμμάς ταύτας, μαθητεύσας ἐπὶ τετραετίαν ἐν τῷ Σχολαρχεῖῳ Λεμεσοῦ (οὕτως ἀπεκαλεῖτο τότε τὸ ἡμιγυμνάσιον αὐτῆς) ὑπὸ τὸν ἀείμνηστον Ἀνδρέαν Θεμιστοκλέους, ἕνα τῶν τελευταίων ἢ τὸν τελευταῖον ἴσως τῶν ἐν Κύπρῳ διδασκάλων τοῦ γένους, ἐνθυμεῖται ζωηρῶς τοὺς προτρεπτικούς λόγους τούτου. «Ὁ κ. Βολονάκης μοῦ ἔκαμνε παράπονα, ὅτι δέν του στέλλω μαθητὰς ἀπὸ τὴν Λεμεσοῦ εἰς τὸ γυμνάσιον τῆς Λευκωσίας. Ἀλλὰ τί νὰ σὰς πῶ, βρέ παιδιά! τὰ γυμνάσια τῶν Ἀθηνῶν ἄλλο πρᾶγμα!». Καὶ μᾶς παρεκίνει πάντοτε νὰ προτιμῶμεν τὰς Ἀθήνας ἀντὶ τῆς Λευκωσίας. Ἀλλ' οὐ παντὸς πλεῖν εἰς... Ἀθήνας καὶ μάλιστα τότε.

Καὶ ἤναγκαζόμεθα ἐκόντες ἄκοντες ἔνεκα λόγων οἰκονομικῶν νὰ προσερχώμεθα εἰς τὸ γυμνάσιον τῆς Λευκωσίας μὲ κάποιαν μάλιστα προκατάληψιν κατ' αὐτοῦ. Διότι, ἔνεκα τοῦ συστήματος τῆς διδασκαλίας τῆς Γραμματικῆς καὶ πρὸ παντὸς τοῦ Συντακτικοῦ, οἱ ἀπόφοιτοι τοῦ Σχολαρχείου Λεμεσοῦ ἔβγαλαν ὄνομα, ὅτι ἐμάνθανον Ἑλληνικὰ καλλίτερον ἐκεῖ. Καὶ ἐπομένως οἱ ἐκ τοῦ Σχολαρχείου Λεμεσοῦ, γινόμενοι διδάσκαλοι, ἔθεωροῦντο καὶ ἐκαυχῶντο ὅτι ἦσαν ἀνώτεροι τῶν ἐκ τοῦ Σχολαρχείου καὶ κατόπιν γυμνασίου καὶ διδασκαλείου Λευκωσίας. Κάποιος ἀνταγωνισμὸς μεταξὺ τῶν δύο σχολῶν ἐλάνθανεν ἢ καὶ ἐξεδηλοῦτο καὶ διειρηθεῖτο ἐπὶ τινα ἔτη. Καὶ ὁ Βολονάκης, ἀνταποδίδων τὰ ἴσα, ἔλεγε περὶ τοῦ Α. Θεμιστοκλέους. «Νομίζει πῶς μᾶς πέμπει φωστήρας!!».

Βεβαίως τὸ ἀληθές εἶναι ὅτι οἱ πεπρoικισμένοι μὲ φύσιν ἀγαθὴν, εἴτε ἐκ τῆς μιᾶς εἴτε ἐκ τῆς ἄλλης τῶν ἀντιζήλων σχολῶν ἀπεφοίτων, διέπρεπον καὶ ἀπέναντι τῶν ἄλλων ἦσαν φωστῆρες.

Ἄλλὰ τὸ ἀναμφισβήτητον γεγονός εἶναι ὅτι, ὅσοι τελειόφοιτοι ἐνεγράφοντο εἰς τὸ Παγκύπριον Γυμνάσιον, ἵνα τύχωσιν ἀπολυτηρίου ἢ διδασκαλικοῦ πτυχίου, εὕρισκον τὸ πρόγραμμα τούτου ἀρτιώτερον μὲ τὴν πλήρη σειρὰν ἐγκυκλίων μαθημάτων. Ταχέως δὲ ἔγινε φανερόν ὅτι εἰς τὰ μαθηματικά ἰδίως καὶ τὰ φυσικά οἱ ἀπόφοιτοι τοῦ Παγκυπρίου κατηρτίζοντο ἄριστα. Μετὰ τὴν ἐφαρμογὴν δὲ τῶν ὑπὸ τοῦ Βολονάκη συνταχθέντων νέων καὶ πληρεστέρων ἀναλυτικῶν προγραμμάτων καὶ τὴν ὑπὸ τούτου ἀφθονωτάτην διδασκαλίαν τῶν Ἑλληνικῶν τὸ Παγκύπριον ἐχώρει ἀλματικῶς πρὸς τὰ πρόσω καὶ τὰ ἄνω. Αἰσθητὴ ἔγινεν ἡ ὑπεροχὴ του ἀπέναντι καὶ τῶν ἄλλων κλασσικῶν γυμνασίων τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐκ τῶν ἀποφοίτων αὐτῶν τῶν ἐγγραφομένων ἐν τῷ Ἑθνικῷ Πανεπιστημίῳ. Ἄλλὰ παροιμιώδης κατήντησεν ἡ αὐστηρότης τῶν ἐξετάσεων καὶ τῶν προαγωγῶν ἐν τῷ Παγκυπρίῳ.

Δύο ἢ τρεῖς τῶν συμμαθητῶν τοῦ γράφοντος ταῦτα, ἐπειδὴ ἔμειναν ἀπροβίβαστοι ἢ ἀνεξεταστέοι κατὰ τὸ 1903, μετέβησαν εἰς τὰς Ἀθήνας, ἵνα συμπληρώσουσιν ἐκεῖ τὰς γυμνασιακάς τῶν σπουδᾶς. Τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1904 εἶχε συγκροτηθῆ ἐν Ἀθήναις τὸ Ἀ' Πανελλήνιον Ἑκπαιδευτικὸν Συνέδριον. Κατ' ἐπίμονον δὲ παράκλησιν τῶν μαθητῶν τῆς Β' τάξεως τοῦ Π. Διδασκαλείου, ἐν οἷς καὶ ὁ ὑποφαινόμενος, ὁ γυμνασιάρχης, ἀποσταλεῖς ὑπὸ τῆς Σχολικῆς Ἐφορείας, ἵνα συμμετάσχη τῶν ἐργασιῶν τοῦ Ἑκπ. Συνεδρίου ὡς ἀντιπρόσωπος τῶν Παγκυπρίων Ἑκπαιδευτηρίων, ἐδέχθη νὰ συμπαραλάβῃ καὶ ἡμᾶς μεθ' ἑαυτοῦ. Συναντήσαντες ἐκεῖ τοὺς συμμαθητάς μας, προσεκλήθημεν νὰ παρακολουθήσωμεν μίαν διδασκαλίαν τῆς τάξεώς των. Ἀκούσας δὲ ὁ καθηγητῆς των ὅτι εἴμεθα Κύπριοι, ἔπλεξε τὸ ἐγκώμιον τῶν Κυπρίων μαθητῶν του διὰ τε τὴν ἐπιμέλειαν καὶ τὴν πρόδόν των!...

Ἐξέθεσα τὰ ἀνωτέρω, ἵνα καταδείξω τὴν τελεσφόρον ἐργασίαν τοῦ Παγκυπρίου καὶ τὴν μεγάλην φήμην, ἧς ἤρχισε νὰ ἀπολαύῃ τοῦτο παρὰ τοῖς ἔξω ὁμογενεῖσιν. Ἐμορφώθη σὺν τῷ χρόνῳ ἡ γνώμη, ὅτι τὸ Παγκύπριον ἦτο τὸ ἀνώτατον τῶν Ἑλληνικῶν γυμνασίων. Ἡ πλουσία διδασκαλία τῶν Ἑλληνικῶν ἐξ ὄλων τῶν ἀρχαίων συγγραφέων, πεζῶν τε καὶ ποιητῶν, καθίστα αὐτὸ μικρὸν Πανεπιστήμιον. Ἡ εἰσαγωγὴ τῆς διδασκαλίας μαθημάτων Δογματικῆς, Συμβολικῆς καὶ Ἑκκλ. Ρητορικῆς καθίστα αὐτὸ ἐπιτομὴν Θεολογικῆς Σχολῆς. Ἴσως δὲ εἶναι τὸ πρῶτον Ἑλληνικὸν ἐκπαιδευτήριον, εἰς τὸ ὁποῖον ἐδιδάχθη τὸ πρῶτον Ἱστορία τῆς τέχνης καὶ Ἀγωγή τοῦ πολίτου καὶ ὀργανικὴ μουσική. Ἐκ τῶν σχολῶν μέσης παιδείας τοῦ ἔσω καὶ ἔξω Ἑλληνισμοῦ μόνην ἴσως τὴν ἐν Κωσταντινουπόλει Μεγάλῃν τοῦ γένους Σχολῆν εἶχεν ἐφάμιλλον.

Ὅλιγον δὲ κατ' ὀλίγον ἤρχισε νὰ ἐπιβάλληται καὶ εἰς τὴν παγκύπριον συνείδησιν καὶ νὰ τυγχάνῃ ἀμερίστου σεβασμοῦ καὶ στοργῆς. Ἐν ὀλίγαις λέξεσιν ἀνεδείχθη καὶ ἀπεδείχθη πράγματι «ὁ τηλαυγῆς φάρος τῆς Κύπρου». Ὅτε δὲ ἤρχισαν νὰ ζητῶνται καὶ στέλλωνται καὶ εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ τὴν Αἴγυπτον διδύσκαλοι πτυχιούχοι τοῦ Παγκυπρίου Διδασκαλείου, τότε κατενοήθη τελείως ἡ ὕψηλὴ ἀποστολὴ του, ὅτι πράγματι προωρίζετο καὶ τῆς Ἑγγυῆς Ἀνατολῆς νὰ ἀποβῇ «ὁ τηλαυγῆς φάρος» ὁ μέλλων νὰ σκορπίσῃ πρὸς ὅλας τὰς διευθύνσεις τὰ ἄπλετα φῶτα τοῦ ἀειλαμποῦς Ἑλληνικοῦ ἡλίου, καὶ ἐντὸς τῆς Κύπρου καὶ ἐκτὸς αὐτῆς. Σπανίως εἰς Ἑλληνικὴν σχολὴν προσεμεῖδία τόσον μεγάλη τιμὴ διὰ τόσον ὕψηλὴν ἀποστολὴν. Ἐάν δὲ δὲν ἐπήρχετο ἡ μικρασιατικὴ συμφορὰ τοῦ 1922, «ὁ τηλαυγῆς φάρος τῆς Κύπρου» θὰ ἐξεπλήρου τεράστιον, ἀνυπολόγιστον μεγέθους, προορισμόν.

Ἐκαμα ἀνωτέρω μνεῖαν μόνον τοῦ Μιχ. Βολονάκη, ὄχι διὰ νὰ ὑποτιμῆσω τὴν ἐργασίαν τῶν λοιπῶν γυμνασιάρχων καὶ καθηγητῶν τοῦ Παγκυπρίου, ἀλλὰ χάριν ἀποκλειστικῶς τοῦ ὠραίου καὶ ἐπιτυχοῦς τίτλου, μὲ τὸν ὁποῖον οὗτος ἐβάπτισε προφητικώτατα τὸ Παγκύπριον Γυμνάσιον καὶ Διδασκαλεῖον, τὸ διπλοῦν μὲν, ἀλλὰ κατ' οὐσίαν ἓν τοῦτο σχολεῖον μέσης παιδείας, καὶ ὁ ὁποῖος ἐπέσυρε μὲν κατ' ἀρχάς, ὡς προεῖπον, τὰς εἰρωνεῖας πολλῶν ἐν Κύπρῳ, ἀλλ' ἀπεδείχθη τελικῶς ὄχι μία σαπωνόφουσκα, ἀλλὰ μὲ πραγματικὸν καὶ βαρὺ περιεχόμενον. «Τηλαυγῆς φάρος τῆς Κύπρου»! Ποῖος τολμᾷ νὰ τὸ ἀρνηθῇ σήμερον; Ἡ λοιπὴ χορεία γυμνασιάρχων καὶ καθηγητῶν μέχρι σήμερον κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦττον ὑπεδαύλιζε καὶ συνετήρει ὕψηλὴν καὶ ἄσβεστον τὴν φλόγα αὐτοῦ. Νὰ ἀναπτύξω περισσότερο τὸ γεγονός τοῦτο; Εἶναι περιττόν. Τί θὰ ἦτο ἡ Κύπρος σήμερον ἄνευ τῶν ἑκατοντάδων διδασκάλων, καθηγητῶν, ἰατρῶν, δικηγόρων καὶ ἐμπόρων, τοὺς ὁποῖους ἐμόρφωσε τὸ Παγκύπριον; Καὶ αἱ 50 χιλ. τῶν Ἑλληνοπαίδων τῆς σημερινῆς Κύπρου εἰς πῶτον καὶ πόσον πνευματικὸν ἔρεβος θὰ ἔζων ἄνευ τῶν φωτιστῶν αὐτῶν, τῶν ὁποίων τὰς διανοίας καὶ τὰς ψυχὰς ἐφλόγιζε μὲ τὸ λαμπρὸν φῶς καὶ πῦρ αὐτοῦ «ὁ τηλαυγῆς φάρος τῆς Κύπρου», εἶθε δὲ εἰς τὸ μέλλον καὶ τῆς Ἀνατολῆς;

Ἐν Λευκωσίᾳ 28/4/1943.

ΧΑΡΑΛ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΛΟΣ

διευθυντῆς τῆς Ἀστικῆς σχολῆς ἀγ. Σάββα.

ΤΟ ΠΑΓΚΥΠΡΙΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΚΑΙ Η ΓΥΝΑΙΚΕΙΑ ΜΟΡΦΩΣΗ

—ΛΙΓΑ ΛΟΓΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΜΟΥ—

Τὰ πενήντα χρόνια τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου, πού κλείνουν τώρα, μᾶς κάνουν νά θυμηθοῦμε ξανά τὸ μεγάλο αὐτὸ σχολεῖο, τὴ γόνιμή του δράση, τὴν ἐπίδρασή του πάνω στοὺς τροφίμους του, κι ἀκόμα νά νιώσουμε βαθύτερα πόσο τὸ ἀγαπήσαμε καὶ τὸ ἀγαποῦμε.

Ἔχουν δίκαιο νά λέγουν, καὶ μὲ πεποίθηση καὶ μεις τὸ ἔπανα λαμβάνουμε γιὰ τὸ δικό μας σχολεῖο, πῶς εἶναι δεύτερη μητέρα. Γιατί ὅπως ἐκείνη μᾶς ἔπλασε τὴ ζωὴ, ἔτσι κι αὐτὸ μᾶς τὴν ὅπλισε, μᾶς ἔδωσε τὰ ἐφόδια γι' αὐτὴ καὶ μᾶς τὴν ἀνοίξε μπροστά μας, ἢ μᾶλλον τὸ μυαλό μας ἀνοίξε, γιὰ νά τὴ δοῦμε ἀπὸ τὴν ἀληθινὴ καὶ καθαρὴ μεριά της. Εἶδαμε τὴ ζωὴ ἐδῶ μέσα πλατιά καὶ μεγάλη, μάθαμε τοὺς σκοποὺς καὶ τίς ἀπαιτήσεις της. Εἶδαμε πῶς ἡ ζωὴ εἶναι ὠραία καὶ πλούσια ὅταν μάθει ὁ καθένας πῶς νά τὴ ζῆ, ἂν φρόντιζε ὁ καθένας νά μορφώσει τὸν ἑαυτό του σὲ ἄνθρωπο καὶ μεις σὰ γυναῖκες, ἂν προσπαθοῦσαμε νά γίνουμε πραγματικὲς γυναῖκες. Γιατί θὰ ὑπάρξει κοινωνία ὅπως πρέπει νά εἶναι, ὅταν ὑπάρξουν ἄτομα ὅπως πρέπει νά εἶναι. Μάθαμε καλὰ πῶς σύνολο χωρὶς ἄτομα δὲν μπορεῖ νά ὑπάρξει.

Τῆς μαθήτριας μέσα στὸ σχολεῖο αὐτὸ —μιλώντας μόνο γιὰ τὸ Παρθεναγωγεῖο— λεπτόνεται ὁ νοῦς κ' ἐξευγενίζεται ἡ καρδιά της, ἔλκεται ἡ προσοχή της σ' ἀνώτερες σφαῖρες, πού ἀφοῦ τίς γνώρισε καλὰ εἶδε πῶς αὐτὲς εἶναι ἄξιες νά τραβήσουν τὴν προσοχή της. Ὁ νοῦς της ἀπλωνόμενος σὲ διάφορα πεδία μόρφωσης πλαταίνει, ἢ ἴδια ἀποκτᾷ ἀνώτερα ἐνδιαφέροντα, ἀναπτύσσεται τὸ λογικὸ της καὶ δυναμώνει ἡ κρίση της, κ' ἔτσι μπορεῖ νά μιλήσει, νά κρίνει λογικά καὶ νά δεῖ καθαρὰ τὰ ζητήματα πού ἐκτίθενται μπροστά της. Γιατί ἡ μόρφωση πού τῆς δίνει τὸ Παγκύπριο Γυμνάσιο τὴν κάνει νά ξυπνήσει, τῆς ξαναρκώνει τίς δυναμικότητες καὶ τὴν κάνει ν' ἀντιληφθεῖ πῶς σὰν ἄνθρωπος κι' αὐτὴ μπορεῖ νά δράσει γερὰ, ἀνάλογα μὲ τίς δυνάμεις της. Βλέπει πῶς τὰ ζητήματα πού ἀπασχολοῦν συνήθως τὴ γυναῖκα εἶναι πολὺ ταπεινὰ κι ἀνάξια γι' αὐτὴ, πῶς ὁ προσορισμὸς της εἶναι μεγάλος καὶ δὲ θὰ τὸν ἐκπληρώσει ἀκολουθώντας τίς μικρότητες τῆς σημερινῆς γυναῖκας. Ὁ δρόμος γιὰ τὴν πράγματοποίησή της ἀνοίγεται φωτεινὸς μπροστά της, γιατί κατανοεῖ βαθιὰ τὴ σημασία καὶ τὴν ἀξία πού ἔχει στὴ ζωὴ μιὰ πραγματικὴ γυναῖκα, μορφωμένη, μὲ τέλεια συνειδηση τῶν σκοπῶν της, τῆς δυνάμεις της καὶ τῆς σημασίας πού ἔχει στὴν κοινωνία ὀλόκληρη ἢ γυναῖκα μὲ πνευματικὲς κι' ἀνώτερες ἀπασχολήσεις. Κι ὅλοι ξαίρουμε πῶς, ἂν ἐκτός ἀπὸ τὰ εὐγενικά της ἐνστικτα μορφώ-

σει και πλατύνει τὸ νοῦ της, ἐξευγενίσει τὴν καρδιά της, ἀνυψώσει τὸν ἑαυτὸ της σὲ σημεῖο πού νὰ τὴν ἐνδιαφέρουν μόνο τ' ἄξια καὶ τὰ μεγάλα, ἂν νιώσει τὴ θέση της καὶ τὴ σημασία πού ἔχει μιὰ γυναίκα γνωστικὰ μέσ' στὴ ζωὴ, ἢ κοινωνία θὰ βαδίσει σὲ ὑγιέστερες καὶ πιὸ φωτεινὲς βάσεις.

Ἡ μαθήτρια καὶ μέλλουσα γυναίκα τῆς κοινωνίας ἀφήνει τὸ σχολεῖο αὐτὸ μὲ ὅλα τὰ ἐφόδια, τὰ κυριώτερα πού πρέπει ν' ἔχει μιὰ γυναίκα: μὀρφωση πού μπορεῖ νὰ τὴ μεταχειριστεῖ, καλλιεργημένο μυαλό καὶ ψυχὴ, χαρακτήρα ἰσχυρὸ καὶ ὄνειρα καὶ ἰδανικὰ μεγάλα ὄνειρα ἀνύψωσης τῆς κοινωνίας μὲ ἀνώτερα ἄτομα, ἀνώτερες γυναῖκες· καὶ τὸ παράδειγμα φιλοδοξεῖ νὰ τὸ δώσει μὲ τὸν ἑαυτὸ της. Τὰ ἐφόδια πού ἔχει ὅταν ἀποφοιτᾷ εἶναι ἱκανὰ νὰ τῆς δώσουν τὴν ψυχικὴ δύναμη ν' ἀντιδράσει στὸ ρεμα.

Τώρα τ' ἀποτελέσμα αὐτὰ ἴσως νὰ μὴν εἶναι τόσο καταφανῆ. Μὰ σ' αὐτὸ φταίει ἢ ἀφώτιστη ἀκόμα κοινωνία μας, καὶ τὸ κυριώτερο πὼς δὲν ὑπάρχουν ἀκόμα οἰκογένειες ἄξιες πάντα. Γιὰτὶ ἡ οἰκογένεια εἶναι μιὰ μικρὴ κοινωνία, εἶναι ὁμως ἡ βάση τῆς μεγάλης. Ἐκεῖ μέσα θὰ δεῖ τὸ φῶς τὸ παιδί, θὰ πάρει τὰ πρῶτα μαθήματα καὶ θ' ἀρχίσει νὰ χτίζει τὸ χαρακτήρα του. Ναι, τὸ σχολεῖο δὲ θὰ κουραστεῖ μὰ τὸ καθοδηγεῖ στὸ καλὸ, νὰ τοῦ ὑποδεικνύει τὸ σωστὸ δρόμο, νὰ χρειάζεται ψυχικὴ ὑγεία καὶ δύναμη ν' ἀντιδράσει στὸ μολυσμένο ἀέρα πού ἀναπνέει μέσα στὸ περιβάλλον κάποτε τῆς οἰκογενείας του.

Πρέπει νὰ φωτιστεῖ ἡ οἰκογένεια· καὶ θὰ φωτιστεῖ, ἂν μορφωθοῦν οἱ νέοι, κι ἂν ἡ γυναίκα δημιουργήσει ἀνώτερες κατευθύνσεις. Τὰ διδάγματα καὶ τὶς ὑποδείξεις στὸ σωστὸ δρόμο θὰ τὰ λάβει πλούσια ἀπὸ τὸ Γυμνάσιο. Τὸ ἀποδεικνύουν οἱ φάλαγγες τῶν μαθητριῶν, πού βγαίνουν μὲ ὄνειρα ἀνώτερου ἀτόμου καὶ μὲ ὅπλα δυνατὰ γιὰ ν' ἀντιδράσουν καὶ ὑπερασπίσουν τὰ ἰδανικὰ τους σ' ὅποιαδήποτε στιγμή. Γιὰτὶ μὲ τὴ μὀρφωση πού παίρνει ἐδῶ ἡ γυναίκα μπορεῖ νὰ βλέπει καθαρώτερα καὶ νὰ βαδίζει σωστότερα τὸ δρόμο της, ἀρκεῖ νὰ ὑπάρχει καὶ μιὰ καλὴ θέληση ἀπὸ τὴν ἴδια ν' ἀνυψώσει τὸν ἑαυτὸ της, νὰ δημιουργήσει ἀνώτερα ἐνδιαφέροντα, νὰ ζητήσῃ ψηλότερα τὴν εὐχαρίστηση, καὶ νὰ χρησιμοποιήσει πρεπούμενα καὶ ὀρθὰ τὴν ἐλευθερία καὶ τὶς δυνάμεις της.

Εἶχαμε λοιπὸν δίκαιον ν' ἀγαπήσουμε αὐτὸ τὸ σχολεῖο, καὶ μὲ λύπη νὰ τὸ ἀφήνουμε, ὅταν ἀκριβῶς τὴ στιγμή ἐκείνη νιώθα μεβαθύτερα καὶ καταλαβαίνομε σωστότερα τὴν εὐεργετικὴ ἐπίδραση του πάνω μας, καὶ ὅταν τὰ θεῖα τοῦ κηρύγματα ρίζωναν μέσα μας γιὰ νὰ καρποφορήσουν.

Ἡ ἀγάπη μας σ' αὐτὸ ἄς μείνει δείγμα τῆς εὐγνωμοσύνης μας.

ΜΙΑ ΑΠΟΦΟΙΤΟΣ ΤΟΥ ΠΑΓΚΥΠΡΙΟΥ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΤΟ ΠΑΓΚΥΠΡΙΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΚΑΙ Η ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Κάθε σχολείο, σάν πνευματικό φυτώριο, καλλιεργεί τις πνευματικές ιδιότητες του ανθρώπου και συντελεί στη γενική, ιδιαίτερα στην πνευματική ανάπτυξη των τροφίμων του. Στο κλασικό γυμνάσιο είναι ακόμα πιο φανερή ή υποχρέωση αυτή, γιατί ύλη του διδαχτική πρώτα και κύρια έχει την αξία πνευματική κληρονομιά του παρελθόντος, των Έλλήνων και των Ρωμαίων προπάντων, αλλά και των άλλων λαών όσο μπορεί. Σκοπός του είναι η συνολική έντύπωση του κόσμου, ή γενική γνώση του ανθρώπου σάν πνευματικής και ήθικης οντότητας, και ή δημιουργία ελεύθερων ανθρώπων, που να μπορούν αυτόβουλα και όρθα να κινούνται μέσα στη ζωή και να χαίρονται τις ύψηλότερες αξίες της.

"Αν το Παγκύπριο Γυμνάσιο στα πενήντα χρόνια της ζωής του μπόρεσε ν' ανταποκριθεί στο βασικό αυτό αίτημα του κλασικού γυμνασίου, δέν είναι δύσκολο ν' απαντήσει κανένας κοιτάζοντας τ' αποτελέσματα της εργασίας του όπως εμφανίζονται στην Κύπρο. Κ' ή απάντηση δέ θά είναι άρνητική. Η γόνιμη κ' ευεργετική του δράση είναι τόσο μεγάλη και κυριαρχική που μιλάει μόνη της. Σε κάθε έκδηλωση της κυπριακής ζωής το Παγκύπριο Γυμνάσιο έχει συμβάλει, άμεσα ή έμμεσα, κ' έχει θέσει τή σφραγίδα του σ' ότι καλό έχουμε ανάμεσό μας. Στην έπιστημονική και πνευματική κίνηση, στην καλλιτεχνική δράση και στην εκπαιδευτική ανάπτυξη, στην πολιτική και οικονομική ζωή, στην πραχτική κ' επαγγελματική δράση του τόπου πρώτοστατουν άνθρωποι που πέρασαν άπ' αυτό ή δέχτηκαν τήν επίδρασή του κατά τόν ένα ή τόν άλλο τρόπο.

Δέ θά μ' π'ω σε λεπτομέρειες και σ' αναλυτικές έρευνες για τ'α καθέκαστα. Σε τούτη τήν έπίσημη ώρα του γιορτασμού των πρώτων πενήντα χρόνων της καρποφόρας ζωής του Παγκυπρίου Γυμνασίου, θέλω να τ' βλέπω σ'α μι'ά οργανωμένη πνευματική προσπάθεια με πραγματικά παγκύπριο χαρακτήρα. Θέλω να ξεχωρίσω τήν πνευματική του φυσιογνωμία και να τής καθορίσω τήν αξία και τή σημασία της μέσα στην κυπριακή πραγματικότητα. Σε μι'ά περίοδο άνωμαλιών και πνευματικής άμφιβολίας σάν τή σημερινή, μι'ά τέτοια θεώρηση πιστεύω πως θά βοηθήσει στο σχηματισμό σαφέστερης κατεύθυνσης για τήν πνευματική ζωή του τόπου, σταθερότερης και πιο ουσιαστικής γραμμής. Γιατί μόνο γνωρίζοντας σωστά τόν έαυτό μας μπορούμε βάσιμα να έλπίζουμε σε μι'ά πρόοδο άληθινή. Και τ'ο Παγκύπριο Γυμνάσιο άποτελεί μέρος πολύ μεγάλο του έαυτού μας, τής Κύπρου.

Μ' άρέσει να σκέφτομαι τώρα τόν ιερό ένθουσιασμό των ιδρυτών του Γυμνασίου πριν πενήντα χρόνια. "Ήτανε άνθρωποι που

ζούσανε με τὸ ρωμαντικό δράματισμὸ τοῦ ξαναγεννημοῦ τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδας μέσα στὴ σύγχρονη, τῆς ἀναβίωσης τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ πνεύματος μέσα στοὺς νέους Ἕλληνες. Ἐβλεπαν μ' εὐγενικὴ ζήλεια τί γινόταν στὴν ἐλεύθερη Ἑλλάδα μετὰ τὴν ἐκπαιδευτικὴ ἀνάπτυξη—μικρὴ, μεγάλη, ἀδιάφορο—τὴ βασισμένη στὶς κλασικὲς σπουδές, καὶ φιλοδόξησαν νὰ φυσῆξει καὶ στὴν ἀπόμερη αὐτὴ ἑλληνικὴ γωνιά δροσερὸς καὶ ζωογόνος ὁ κλασικὸς ἀγέρας, νὰ δροσίσει καὶ τὴ γῆς τούτῃ ξανά ἢ γλυκιά πηγὴ τοῦ ἀστείρευτου ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ. Καὶ φιλοδόξησαν ἀκόμα νὰ δέξουν, καὶ μετὰ τὴν ἐνεργεια τούτῃ, πῶς «ὁ ἑλληνισμὸς εἶναι ἀνεξολόθρευτος», ὅπως γράφει ὁ Hesseling, καὶ μπορεῖ καὶ μετὰ ἀπὸ τίς μεγάλες συφορές νὰ ξαναζήσει καρπερὸς καὶ φωτεινὸς καὶ λεύτερος, δίνοντας πάντα νέες μορφές στὸν ἀνθρώπινο πολιτισμὸ, μορφές ποὺ συνεχίζονται—μὰ δὲν ξεπερνοῦν σ' ἐσωτερικὸ περιεχόμενον—τὸν πρῶτο ἑλληνικὸ πολιτισμὸ.

Ἄν πέτυχαν οἱ ἐνθουσιώδεις ἐκεῖνοι δράματιστές, τὸ βλέπουμε σήμερον θετικὰ ἐμεῖς ποὺ ζοῦμε τώρα τὴν πραγμάτωσιν τοῦ ὄνειρου τῶν. Ριζώθηκαν οἱ κλασικὲς σπουδές στὴν Κύπρον, ἄπλωσαν καὶ καρποφόρησαν, καὶ δώσανε στὸν Κύπριον τὴν ἰκανότητα νὰ βλέπει καθαρά καὶ νὰ σκέφτεται λεύτερα, νὰ κρίνει ὀρθὰ καὶ νὰ γενικεύει δημιουργικὰ τίς ἀντιλήψεις του. Τὸν ἔκαναν ἰκανὸ ὄχι μόνον νὰ τοποθετεῖ τὸν ἑαυτὸ του μέσα στὸ στενὸ μας περιβάλλον, μὰ καὶ μέσα στὴ μεγάλη ἑλληνικὴν οἰκογένειαν, κι ἀκόμα μέσα στὸ πανανθρώπινον σύνολον. Ξαίρει τώρα, πολὺ καλύτερα παρὰ πρὶν πενήντα χρόνια, ποὺ καὶ πῶς νὰ ζητήσῃ τὰ μέσα ποὺ θὰ τότε φέρουν σὲ μιὰ ζωὴ ἀνθρωπινὴ, πλούσια καὶ στὰ ἐσωτερικὰ τῆς κινήματα καὶ στὶς ἐξωτερικὰς τῆς ἐκδηλώσεις.

Ἡ πνευματικὴ, λοιπόν, φυσιογνωμία τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου βρίσκεται στὴν ἀδιάκοπην πάλην του γιὰ διαφώτιση καὶ ἀνάπτυξιν τοῦ κυπριακοῦ λαοῦ σ' ὅλα τὰ πεδία ὅπου δρᾷ κι ἐνεργεῖ τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα, τὸ καλλιεργημένον ἀπὸ τὸν ἐλεύθερον κλασικὸν πολιτισμὸν. Εἶν' ἓνας πνευματικὸς ὄργανισμὸς ἀγωνιζόμενος μετὰ πίστην καὶ αὐτοπεποίθησιν γιὰ τὸ πνευματικὸν ζῦπνημα, τὴν γενικὴν ἀνόρθωσιν, τὴν ψυχικὴν καλλιέργειαν καὶ ὀλοκλήρωσιν τοῦ ἀνθρώπου, καὶ χρησιμοποίησιν γιὰ μέσον τὴν ἀναμφισβήτητην ἐπιβολὴν καὶ ἀξίαν τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων, τῆς ἀνθρωπιστικῆς μόρφωσιν καὶ δόλων τῶν βασικῶν στοιχείων τοῦ πραγματικοῦ πολιτισμοῦ.

Ἀλλὰ οἱ ἰδιαιτέρες τοπικὰς μας συνθήκας τοῦ ἔδωσαν κι ἄλλο χαρακτηριστῆρα: τὸ ἔκαναν ἔθνικον φυτῶριον, ὅπου ἀπροκατάληπτα καὶ χωρὶς στενοκαρδοῦς φανατισμοῦς ἢ ἔθνικὴν ἰδέαν καλλιεργεῖται στὶς πιο οὐσιαστικὰς ἰδιότητάς της, κι ὅπου μεταλαμπαδεύεται τὸ ἑλληνικὸν φῶς ὑπερήφανα καὶ γενρὰ, γιὰ νὰ φωτίσῃ μετὰ τὴν ἀλήθειαν τοῦ ἄξια τίς ψυχὰς, ὥστε νὰ νιώσουν μετὰ καμάρι καὶ ἀναγάλλισιν τὴν ἀδιάσπαστην ἐνότητά μας μετὰ τὴν ἑλληνικὴν ζωὴν. Γι' αὐτὸ, ἂν χαρακτηρίσουμε τὸ Παγκύπριον Γυμνάσιον ὡς τὸ δεύτερον σκα-

λοπάτι που έφερε την Κύπρο στην ελληνική αυτοσυνείδηση - το πρώτο είναι ή μακραίωνη ελληνική της παράδοση, που ζωντανή πάντα ενεργεί έσωψυχα σαν άκατάλυτη διάθεση - θαρρώ πως δέ θα είχαμε άδικο. Γιατί ο κυπριακός λαός δέχτηκε με όρθια την ψυχή το σάλπισμα του σχολείου, έβαλε στο νοῦ και στην καρδιά του το σπόρο του, τον πότισε με τ' άγια των άγιων της ψυχής του κ' εύγνώμονα τον καλλιέργησε για να ξεπεταχτεί σε λίγο και να φυτρώσει, δυνατό και και καλοϊσκιωτο, το καρπερό δέντρο της ελληνικής υπόστασης του. Κι αν σκύψουμε βαθύτερα στην κυπριακή ζωή των τελευταίων πενήντα χρόνων, αν έρευνήσουμε προσεχτικώτερα τις αίτιες της ανάπτυξης της, θα δοῦμε πως αυτή προπάντων όφειλεται στην ελληνική μόρφωση, στην ουσιαστικώτερη έθνική αυτοσυνείδηση που έφτασε ο τόπος με την πνευματική κ' έθνική καλλιέργεια που πήγαζε πολύτροπα από το Παγκύπριο Γυμνάσιο. Σιγά σιγά άρχισαν να πέφτουν από τα μάτια του κυπριακού λαού τα μαῦρα πέπλα που θάμπωναν την όρασή του, να διαλύονται τα πυκνά σύγνεφα που σκέπαζαν το μυαλό του, να ξαναφυτρώνουν στην ψυχή του «τά φτερά, τα φτερά τα πρωτινά της τα μεγάλα», να λύνονται τα χέρια του που ήτανε σφιχτοδεμένα κι άνεργα άτρόφοῦσαν, και γι αυτό άρχισε ν' άπλώνει γόνιμη τή δράση του σ' όλα τα πεδία της ανθρώπινης ανάπτυξης, κ' έτσι δημιούργησε σήμερα τή νέα κυπριακή πραγματικότητα, πιο πλούσια και πιο εύοϊωνη παρά πριν. Και τώρα ή κυπριακή ψυχή προχωρεί σταθερώτερα «για τ' ανέβασμα ξανά που την καλεί» στην έχπλήρωση των μεγάλων πεπρωμένων του άνθρώπου, του Έλληνα ιδιαίτερα. - Πιστεύω πως ο σπουδαιότερος παράγοντας για την άνοδο τούτη είναι ή μεγάλη κ' εύεργετική επίδραση που έξάσκησε κ' έξασκει το Παγκύπριο Γυμνάσιο με την πνευματική κ' έθνική καλλιέργεια του κυπριακού λαού.

Δέν είναι λοιπόν παράδοξο, γιατί ο κυπριακός λαός προσβλέπει πάντα στο Παγκύπριο Γυμνάσιο με πίστη και τό περιβάλλει με τή στοργή του. Το κύρος του, ή έπιβολή του, ενεργοῦν άσυναίσθητα αλλά κυριαρχικά, μπορεί κανείς να πει, γιατί βγαίνουν από τα πράγματα, από τα ουσιαστικά άποτελέσματα. Κι όσοι τυχόν κάποτε στάθηκαν άρνητές κι άντίμαχοί του, στο βάθος δέν μπορούσαν ν' άρνηθοῦν την άξια και την άποτελεσματικότητα του παγκύπριου αυτού πνευματικού έργαστηρίου: και κάποιος έσωτερικός σεβασμός τους συγκρατούσε από τό ν' άντιδράσουν φανερά. Μά οι παροδικές αυτές μόρες δυνάμωσαν περισσότερο το Ίδρυμα αυτό και τό δέσανε στενώτερα με τις ύψηλότερες έπιδιώξεις του κυπριακού λαού.

Τώρα, που πενήντα χρόνια της γόνιμης ζωής του κλείσανε, μπορεί δίκαια το Παγκύπριο Γυμνάσιο να περηφανεύεται για όσα πρόσφερε στην Κύπρο. Δε χρειάζεται την έπιείκεια κανενός, γιατί ή εργασία του μπορεί άφοβα ν' άντικρύσει κάθε κριτική καλοπι-

στη, ὅσο αὐστηρὴ κι ἂν εἶναι. Μὰ καὶ δὲν κομπάζει γι αὐτὴ οὔτε καὶ σκέφτεται ν' ἀναπαυτεῖ μὲ ὅ,τι ὡς τώρα πέτυχε. Οἱ ζωντανοὶ ὀργανισμοὶ δὲν ξαίρουν τὸ σταμάτημα καὶ δὲ ναρκισσεύονται. Καὶ τὸ Παγκύπριο Γυμνάσιο, ποῦ πάντα ἐφάρμοσε ἕνα αὐστηρότατο καὶ δημιουργικὸ αὐτοέλεγχο στὴ δράση του, πολὺ περισσότερο τώρα στὸν ἱστορικὸ σταθμὸ τῶν πενήντα του χρόνων, ἀφοῦ ἀναμέτρησε ὅ,τι ἔκανε, παίρνει τὴ στέρια ἀπόφαση νὰ συμπληρώσει τὶς ἐλλείψεις του, νὰ βελτιώσῃ καὶ νὰ πλουτίσῃ τὰ μέσα του, νὰ ὀργανώσῃ καλύτερα τὴ ζωὴ του, νὰ συστηματοποιήσῃ τελειότερα καὶ νὰ ἐπεχτεῖναι πλατύτερα τὴ δράση του, ν' ἀπλώσῃ βαθύτερα καὶ οὐσιαστικώτερα τὴν ἐπίδρασή του, ὥστε οἱ τρόφιμοὶ του τοῦ νὰ μορφώνονται ἀρτίωτερα καὶ ἡ συμβολὴ του στὴν ἀνάπτυξη τοῦ Κυπριακοῦ λαοῦ νὰ εἶναι ἀποτελεσματικώτερη. Καὶ παίρνει τὴν ἀπόφαση τούτη γιατί ἀναγνωρίζει, πρῶτο αὐτό, τὶς ἐλλείψεις καὶ τὶς ἀδυναμίες του. Βέβαια ἂν ἔβλεπαν σήμερα οἱ πῶτοι τοῦ Ἰδρυτῆς πῶς αὐξήθηκε τὸ "Ἰδρυμα ποῦ θεμέλιωσαν, θὰ μένανε θαμπωμένοι μπροστὰ στὸ θάμα ποῦ συντελέστηκε στὰ πενήντα χρόνια, κ' ἱκανοποιημένοι γιὰ τὴν πρόοδό του. Ἀλλὰ σήμερα τὸ Παγκύπριο Γυμνάσιο ζητάει ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ του ἀκόμα περισσότερα πράγματα, προβάλλει στὸν ἑαυτὸ του ἀκόμα μεγαλύτερες ἀπαιτήσεις. Νιώθει πλέρια τὴν τιμητικὴ ἀλλὰ τεράστια εὐθύνη ποῦ ἔχει γιὰ τὴν κυπριακὴ ἀνάπτυξη, καὶ θὰ συντονίσει καὶ θὰ ἐντείνει τὶς προσπάθειές του, ὥστε νὰ δικαιώσῃ τὶς ἐλπίδες ποῦ ἡ Κύπρος στηρίζει πάνω σ' αὐτό.

Μὰ γι αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ Παγκύπριο Γυμνάσιο ζητάει τώρα ἀπὸ τὸν κυπριακὸ λαὸ πλουσιώτερη καὶ γενναιότερη ἠθικὴ καὶ ὀλικὴ βοήθεια. Θέλει νὰ τοῦ σταθεῖ παραστάτης καὶ ἀρωγὸς ὄχι πιά γιὰ νὰ περισώσῃ τὴ ζωὴ του, μὰ γιὰ νὰ τῆς δώσῃ ἐντονώτερο κι οὐσιαστικώτερο δημιουργικὸ χαραχτήρα, ποῦ ἄμεσα κ' ἔμμεσα θὰ φέρει τοῦ ἴδιου τοῦ λαοῦ τὴν ἀνάπτυξη καὶ πρόοδο σ' ὅλα τὰ πεδία. Κι ἂν χρειαστεῖ ἀκόμα καὶ θυσίες νὰ γίνουν, δὲν πρέπει νὰ διστάσῃ ὁ λαὸς—οἱ πλούσιοι προπάντων. Τὰ μεγάλα τὰ ἔργα απαιτοῦν καὶ θυσίες μεγάλες. Καὶ τὸ Παγκύπριο Γυμνάσιο εἶναι μεγάλο ἔργο καὶ παγκύπριας σημασίας. Κάθε βοήθεια σ' αὐτὸ εἶναι δῶρο στὴν ἴδια τὴν Κύπρο. "Ὅσοι πιστοὶ!...

ΚΩΣΤΑΣ ΠΡΟΥΣΗΣ

ΤΑ ΠΕΝΗΝΤΑΧΡΟΝΑ ΤΟΥ ΠΑΓΚΥΠΡΙΟΥ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Α'. Η ΓΙΟΡΤΗ

Στις 11 π.μ. τῆς 16 τοῦ Μᾶη 1943 γιορτάστηκαν τὰ πρῶτα πενήντα χρόνια τῆς ζωῆς τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου. Ἡ γιορτὴ ἦτανε σεμνή, ἐπιβλητικὴ καὶ μὲ ὑψηλὸ πνευματικὸ περιεχόμενον, καὶ τὴν παρακολούθησε στὴν Αἴθουσα τελετῶν καὶ στοὺς διαδρόμους τοῦ σχολείου ἄπειρος κόσμος ἀπο τὴ Λευκοσίαν καὶ ἀντιπρόσωποι ἀπο τὴν ἄλλην Κύπρον. Παρευρέθησαν ὁ Τοποτηρητὴς τοῦ Ἀρχιεπισκοπικοῦ Θρόνου Κύπρου κ. Λεόντιος, ἀνώτεροι κληρικοὶ ἀπὸ τὶς Μητροπόλεις καὶ Μονὰς τῆς Κύπρου, ὁ Πρόξενος τῆς Ἑλλάδος κ. Ἐλευθέριος Μαροκέφαλος, ὁ Δήμαρχος Λευκοσίας κ. Θ. Δέρβης καὶ τὸ Δημοτικὸ Συμβούλιον, Δήμαρχοι ἄλλων πόλεων, ὁ μόνος ἐπιζῶν ἀπὸ τοὺς ἰδρυτὲς κ. Χρ. Τσιγαρίδης, ὁ μέγας εὐεργέτης τοῦ Π. Γ. καὶ ἀπὸ τοὺς πρῶτους ἀποφοίτους του κ. Δ. Σεβέρης καὶ ἄλλοι δωρητὲς καὶ πρῶτοι ἀπόφοιτοι, οἱ παλαιοὶ καὶ σημερινοὶ Ἔφοροι καὶ Καθηγητὲς, ἀντιπρόσωποι τῶν Γυμνασίων καὶ ἄλλων ἐλληνικῶν σχολῶν μέσης παιδείας καὶ πνευματικῶν ὀργανισμῶν ἀπ' ὅλην τὴν Κύπρον, ἀντιπρόσωποι τῆς Παγκ. Διδασκαλικῆς Ὀργανώσεως καὶ ὄλων τῶν ἐλληνικῶν σωματείων, ἀστικῶν σχολῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν ἐπιτροπειῶν Λευκοσίας, οἱ διευθυντὲς τῶν ἡμερησίων καὶ περιοδικῶν, ἀντιπρόσωποι κυπριακῶν ὀργανώσεων τοῦ ἐξωτερικοῦ, πολὺς κόσμος καὶ οἱ μαθητὲς καὶ μαθήτριες τοῦ Γυμνασίου.

Στὴν ἀρχὴ ἔγινε σύντομη ἱεροτελεστία καὶ μνημονεύτηκαν τὰ ὀνόματα τῶν ἰδρυτῶν, εὐεργετῶν, ἐφόρων καὶ καθηγητῶν τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου ποὺ πέθαναν. Κατόπιν ὁ Π. Τοποτηρητὴς ἔκανε μίαν ἐμπνευσμένη προσφώνηση γιὰ τὸ Ἴδρυμα. Τὸν πανηγυρικὸν τὸν εἶπε ὁ Γυμνασιάρχης κ. Κ. Σπυριδάκης, ποὺ σὲ ἀδρῆς, ζωντανὲς καὶ φωτεινὲς γραμμὲς διέγραψε κ' ἔδειξε «τὸ παρελθόν, τὸ παρὸν καὶ τὸ μέλλον τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου.» (Ὁλόκληρος ὁ λόγος δημοσιεύτηκε ὕστερα στὸ «Νέον Κυπριακὸ Φύλακα».) Ὑστερα ἡ ὀρχήστρα καὶ χορωδία τοῦ σχολείου ἐξετέλεσε γιὰ πρώτη φορά τὸν ἐπιβλητικὸν «Ἕμνον τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου», μὲ στίχους τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη καὶ μουσικὴν τοῦ κ. Γιάγκου Μιχαηλίδου. (Τὸν δημοσιεύουμε στὶς πρῶτες σελίδες τοῦ τεύχους αὐτοῦ.) Κατόπιν ὁ κ. Γυμνασιάρχης διάβασε διάφορα χαιρετιστήρια τηλεγραφήματα ποὺ μόλις πῆρε, καὶ ἀνάγγειλε τ' ἀποτελέσματα τῶν ἐράνων στὸ Ταμεῖον Πεντηκονταετηρίδος, ποὺ φτάσανε πάνω ἀπὸ £5000. (Σήμερα τὸ ποσὸ εἶναι £ 5350 περίπου.) Τέλος ἀνάγγειλε τὴν αὐξήσασαν τῆς δωρεᾶς τοῦ κ. Δ. Σεβέρη σὲ £3000 γιὰ τὴν ἴδρυση ἰδιαιτέρου οἰκῆματος γιὰ τὴν

Βιβλιοθήκη τοῦ Π. Γυμνασίου, καὶ τῆ δωρεὰ £300 τῆς κ. Ἑρμιόνης Χρ. Ζώζου γιὰ τὴν ἴδρυση «Βραβείου Ἑλληνικῆς Ἱστορίας Χριστοδούλου Ζώζου.»

Ἡ γιορτὴ ἔκλεισε μὲ τὸν ἑλληνικὸ ἔθνικὸ ὕμνο.

Β' ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ «ΑΪΑΣ»

Τὸ βράδι τῆς ἴδιας μέρας στὶς 9 μ.μ. τὸ Π. Γυμνάσιο μὲ τὴν εὐκαιρία τῶν πενήντάχρονων του παρουσίασε μὲ μαθητὲς τοῦ τὸν «Αἴαντα» τοῦ Σοφοκλέους στὴ μετάφραση τοῦ κ. Χρ. Παπαχρυσοστόμου. (Ἄξιζει νὰ σημειωθεῖ πὼς ἡ τραγωδία αὐτὴ διδάχτηκε τὸν πρῶτο χρόνο τῆς ἴδρυσης τοῦ σχολείου, 1893, στοὺς μαθητὲς τῆς τελευταίας τάξης.) Τὴν ἀπὸ σκηνῆς διδασκαλία τοῦ ἔργου, ποὺ ἦταν ἄξιο συμπλήρωμα τῆς πρῶτῆς τελετῆς, τὴν παρακολούθησε πάλι πολὺς κόσμος, ὅπως καὶ κατὰ τὶς ἄλλες τέσσερις φορὲς ποὺ ἐπαναλήφθηκε.

Γενικὰ ἡ παράσταση εἶχε μιὰ ἐξαιρετικὴ γιὰ τὰ κυπριακὰ θεατρικὰ χρονικὰ ἐπιτυχία. Γιατί, ἴσως νὰ διαφωνεῖ κανεὶς μὲ τὴ στατικὴ ἐρμηνεία ποὺ ἔδωσε στὴ διδασκαλία τοῦ «Αἴαντος» ὁ κ. Χρ. Παπαχρυσοστόμου, ὁ ὁποῖος κατάβαλε τεράστιες προσπάθειες διδάσκοντας τὰ παιδιὰ, ποὺ ἐπαιξαν φιλότιμα τὸ ρόλο τους· ὅμως δὲν μπορεῖ παρά νὰ συμφωνῆσει καθένας πὼς κρατήθηκε σταθερὰ μιὰ γραμμὴ σ' ὅλη τὴν παράσταση ποὺ δείχνει χαρακτηριστικὴ προσωπικὴ ἀντίληψη.

Τὰ σκηνικὰ διαπίστωσαν ἀκόμα μιὰ φορὰ τὶς ἐξαιρετικὲς σκηνοθετικὲς ἱκανότητες τοῦ κ. Α. Διαμαντῆ, ποὺ κατόρθωσε νὰ λύσει μ' ἐπιτυχία τὸ πολὺ δύσκολο πρόβλημα τοῦ ἀνεβάσματος ἀρχαίας τραγωδίας, καὶ μάλιστα στὴ μικρῇ σκηνῇ τῆς Αἴθουσας τοῦ Π. Γυμνασίου. Σ' αὐτὸ συντέλεσε πολὺ κι ὁ κ. Ὁρ. Σπυριδάκης, ποὺ ἡ συμβολὴ του στὸν κατάλληλο φωτισμὸ τῶν διαφόρων σκηνῶν ἦταν πολὺ εὐεργετικὴ.

Ἡ μουσικὴ τοῦ κ. Γιάγκου Μιχαηλίδη συμπλήρωσε λαμπρὰ τὴν ἐπιτυχία τῆς παράστασης δημιουργώντας τὴν κατάλληλη ψυχικὴ ἀτμόσφαιρα, ὑποβλητικὰ καὶ ἀριστοτεχνικὰ. Ἰδιαίτερα τὸ Πρῶτο Στάσιμο καὶ προπάντων τὸ Ὑπόρχημα ἦταν μιὰ ἐξαιρετικὴ μουσικὴ δημιουργία.

Ἡ διδασκαλία τοῦ «Αἴαντος» φαίνεται ὅτι θὰ ξαναγίνει στὶς 27 Ἰούνη.

Ἐπεύθυνος ἰδιοκτήτης Ν. Ι. Κρανιδιώτης—Κερύνεια.

Τύποις: «Νέος Κόσμος» Θωμᾶ Γ. Κυριακίδη, Λευκωσία.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΟΥ Ζ'. ΤΟΜΟΥ

ΠΟΙΗΜΑΤΑ

ΠΡΩΤΟΤΥΠΑ

Ἀλιθέροη Γλαύκου: Μυστικός δεῖπνος: Ὁ πρόλογος 137, σ' ἓνα ἀκρογιάλι 138, Ὁ ἐπίλογος 140.

Ἀνθία Τεύκρου: Λυρική στιγμή 1, Τρίπτυχο 68, Ἐκ βαθέων 179, Οἱ πλανόδιοι 180, Τὸ μονοπάτι 180.

Βραχίμη, Ν. Σ.: Στὴ μνήμη τοῦ Κωνσταντίνου Μ. Φιλίππου 150.

† **Καβάφη Κωνσ.:** Ὁραιομελαγχολίας 31, Εἰς τὴν σελήνην 32, Ὁ Οἰδίπους 32, Τὰ δάκρυα τῶν ἀδελφῶν τοῦ Φαέδρου 33, Πλησίον παραθύρου ἀνοικτοῦ 34.

Κρανιδιώτη Νίκου: Θρήνος 97, Φυλλορροεῖ τὸ ἔαρ 97, Θυμᾶμαι... 98.

Δαβίθη Κώστα: Γενικότητα 77.

Διασίδη Παύλου: Στὴν πρόωμ μου γεναῖκαν 47.

Λυμπουρίδη Δούσης: Ἔλα... 90.

Ανσιώτη Σάνθου: Μήνυμα σὸ στρατιωτὴ τῆς ἐρήμου 63, Ἄσωτοι κληρονόμοι 181.

Μιχαηλίδη Μ.: Τριολέττα 13.

Μόντη Κώστα: Τραγουδάκια 19, Κι ἄλλα τραγουδάκια 103.

Ναghi-Ταβερνάρη Διλίκας: Γυρίσματα 144.

Χρυσάνθη Κύπρου: Σονέττο, Πόθος 2, Ἀγάπες, Αἰσιοδοξία, 3, Ζήλια, Λευκοσία 4, Σὲ πρωτοτάξιδο, Κορμί 5, Ἐπιθαλάμιο, Ἐπαινος 6, Νιότη, Ρογιάτικο 7, Μικρὲς Πατρίδες: Στὸν

Στασίνο, Ἀφροδίτη καὶ Ἄδωνις 184, Δημώνασσα, Πυγμαλίων καὶ Γαλάτεια 185, Εὐέλθων καὶ Φερετῆμη 186, Ὀνήσιλος, Ἀξιοθέα 187, Ζωῖλος ὁ Πυθιονίκης, Στασάνωρ 188, Ἀμύκη, Νικοκρέων καὶ Πασικράτης 189, Πασίκυπρος, Νικοκλῆς Εὐαγόρου 190.

ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΙΣ

Hulme, T. E. (μετάφρ. Ν. Π.): The embankment 41.

ΔΗΜΟΤΙΚΑ

Κλόκκαρη Ἀντ.: Παινέματα καὶ τῆς ἀγάπης 106, Τραγούδια τῆς ἀγάπης 145, Μειρολόγια 148.

ΚΡΙΤΙΚΗ

Ἰντιάνου Ἀντ.: K. G. Metrebian «We shall not meet again» 27.

Κρανιδιώτη Νίκου: Τ. Ἀνθία «Ἡρωϊκὴ Συμφωνία» 57.

Προσοῆ Κώστα: Κάλβου «Ἡ Λύρα» 28, Δημ. Δημητριάδη «Ἐμεῖς κ' οἱ ἄλλοι» 55.

ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

ΠΡΩΤΟΤΥΠΑ

Κρανιδιώτη Νίκου: Ἄνοιξιὰτικη βροχὴ 20, 48, 82, 125, 151.

Μάγιστρον Κώστα: Ἐνα καλοκαίρι 8.

Μόντη Κώστα: Τὸ βατραχάκι, τὸ κολοκυθάκι, κ' οἱ δυὸ ἄνθρωποι 64.

Παπανικόλα Ν.: Τὸ βιβλικὸ δρᾶμα 141.

Πυλιώτη Ἀχιλλέα: Ὁ Χρῆστος 198.

Ρουσιᾶ Μαρίας: Ἡ ζωὴ ἐνὸς ἄλλου 70, 110

Ρωσιῶδη, Ἰακ. Χρ. Π.: Ματωμένες γιορτές χαρᾶς 182.

ΚΡΙΤΙΚΗ

Κρανιδιώτη Νίκου: Ἄνω τ. Παρθ. Λεμεσοῦ «Παιδικὲς Ψυχᾶς 59.

Προυσῆ Κώστα: Μ. Ρουσιᾶ «Τὰ γράμματα τῆς Ἀδερφῆς τοῦ Στρατιώτη» 205, Νίνας Ρουσιᾶ «Ἡ λευκὴ χώρα» 206.

ΔΡΑΜΑ

ΚΡΙΤΙΚΗ

Κρανιδιώτη Νίκου: Φώτου Χατζησωτηρίου «Συνηθισμένη ἱστορία» 171.

Προυσῆ Κώστα: «Λυκείου Ἑλληνίδων Ἀμμοχώστου «19ο Παιδικὸ Θέατρο» 173.

ΜΕΛΕΤΗ

ΠΡΩΤΟΤΥΠΑ

Ἀλιθέρση Γλαύκου: Αὐτοκριτικὴ: Κληρονομικὰ 35, Πρόσωπα 98.

Ἰντιάνου, Ἀντ. Κ.: Λησμονημένος Λευκοσιάτης Ἅγιος: Θεοφάνης ὁ Μοναχὸς 14.

Κλόκκαρη Ἀντ.: Προλογίζοντας τὰ τραγῳδία καὶ τὰ μοιρολόγια 105.

Μαλάνου Τίμου: Περιμένοντας τοὺς βαρβάρους 42.

Παπαχαλαμπους, Γ. Χ.: Περὶ δειπνα 18, Ἀπαρχαί 19.

Πηλαβάκη Κ.: Ἀπὸ τῆ ζωῆ καὶ τὸ ἔργο τοῦ Γιάγκου Χρ. Τορναρίτη (1888—1942) 191.

Πισιλλίδου Θεμ. Λίγα λόγια 104.

Προυσῆ Κώστα: Ἡ θέσις τῆς Κύπρου στὸ σημερινὸ ἀγῶνα 162.

Χρυσάνθη Κύπρου: Ἱατρικὰ Σύμμεικτα Κύπρου: Ἡ πέτρα τῆς κουφῆς καὶ ὁ ὀφίτης λίθος τῶν ἀρχαίων 43, Τσόγγος—Σκαθαρόχερτον—Σκορπίδιν—Χόρτον 78, Συμβολὴ στὴ μελέτη τῶν Κυπριακῶν γητιῶν 117.

Προυσῆ Κώστα: «Κυπριακαὶ Σπουδαί. τόμ. Δ'» 54.

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

Κονομη, Ν. Χ.: Ἐπίδρασις τοῦ Βυζαντιοῦ στὰ σχολεῖα τῆς Τουρκοκρατίας 26, Ἐνα λαογραφικὸ χερόγραφο 130, 169.

ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ

Κρανιδιώτη Νίκου: Ἐβδομον ἔτος 25, Φιλολογικὸς ἀπολογισμὸς 1942. 157.

Προυσῆ Κώστα: Ἐργατικὴ τέχνη 53, Καὶ πάλιν ἡ Ρωσία 91, Στοχασμοὶ γιὰ τὴν Εἰρήνην 129, Κωστῆς Παλαμᾶς 203.

ΔΙΑΦΟΡΑ

Μόντη Κώστα: Ἡ γλῶσσα τοῦ Κάλβου (ἐπιστολὴ) 54.

Ἐκκλησιᾶς Ἐπιτροπείας Ἑορτασμοῦ Πεντηκονταετηρίδος Παγκυπρίου Γυμνασίου 208.

Νέα Βιβλία 29, 60, 92, 132, 175, 208.

Εἰδήσεις 29, 61, 133, 174, 207. Τύπος 29, 60, 92, 132, 175.

Ἀλληλογραφία, 29, 61, 92, 133, 175.

Ἱπεύθυνος ἰδιοκτῆτης Ν. Ι. Κρανιδιώτης—Κερύναια.

Τύποις: «Νέος Κόσμος» Θωμᾶ Γ. Κυριακίδη, Λευκωσία.